

Громадська думка про правотворення

/Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативних матеріалів/

№ 6 (109) березень 2016

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав Указ, яким вносяться зміни до Порядку прийняття до громадянства України іноземців та осіб без громадянства, котрі перебувають на службі у ЗСУ.....2

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

І. Беззуб

Запровадження інституту конституційної скарги в Україні: українські реалії та міжнародний досвід.....3

Т. Миськевич

Україна – Росія: візове питання.....12

С. Закірова

Чергова спроба ліквідації Господарського кодексу в Україні.....18

О. Кривецький

Перспективи та шляхи приватизації в Україні.....25

ІНФОРМАЦІЙНІ АКЦЕНТИ.....29

ПРАВО: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

О. Єфімов

Податкові аспекти цивільно-правового договору оренди.....35

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Огляд валютного ринку.....39

Моніторинг законодавства.....44

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА 46

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав Указ, яким вносяться зміни до Порядку прийняття до громадянства України іноземців та осіб без громадянства, котрі перебувають на службі у ЗСУ

Президент Петро Порошенко підписав Указ «Про внесення змін до Указу Президента України від 27 березня 2001 року № 215», яким вносяться зміни до Порядку провадження за заявами і поданнями з питань громадянства України та виконання прийнятих рішень, затвердженого Указом Президента України від 27 березня 2001 року № 215.

Документ врегульовує організаційні питання запровадження спрощеного порядку прийняття до громадянства України іноземців та осіб без громадянства, котрі проходять військову службу у Збройних Силах нашої держави.

28 січня поточного року Верховною Радою було прийнято Закон «Про внесення змін до статті 9 Закону України «Про громадянство України» щодо прийняття до громадянства України іноземців та осіб без громадянства, які проходять військову службу у Збройних Силах України. Ним було унормовано питання прийняття до громадянства України іноземців та осіб без громадянства, які проходять службу в ЗСУ. Зокрема, скорочено термін безперервного проживання на законних підставах на території України з 5 до 3 років з моменту набрання чинності контракту про проходження військової служби у Збройних Силах.

У зв'язку з ухваленням зазначеного Закону і виникла необхідність внесення відповідних змін до Порядку провадження за заявами і поданнями з питань громадянства.

Змінами до Указу № 215 визначається перелік документів, що подаються для прийняття до громадянства України особою, яка в установленому законодавством України порядку проходить військову службу за контрактом у Збройних Силах.

Указ набирає чинності з дня його опублікування.

Раніше питання надання українського громадянства іноземцям, які захищали або захищають територіальну цілісність, суверенітет та незалежність України, порушувалося у петиції Президенту № 22/000504-еп «Дать гражданство иностранцам, которые защищали и защищают Украину в зоне боевых действий» від 3 листопада 2015 року.

У відповіді на електронну петицію Петро Порошенко наголошував, що питання надання українського громадянства таким особам розглядатимуться невідкладно. «Ураховуючи нагальну потребу у вирішенні питання прийняття до громадянства України іноземних громадян, які захищали або захищають територіальну цілісність, у разі надходження до Комісії при Президентові України з питань громадянства документів зазначених осіб вони будуть невідкладно розглянуті мною як Главою держави та буде прийнято рішення

відповідно до законодавства», – йшлося у відповіді Президента (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-ukaz-yakim-vnosyatsya-zmini-do-poryadku-p-36922>)). – 2016. – 29.03).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

І. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Запровадження інституту конституційної скарги в Україні: українські реалії та міжнародний досвід

Світова практика конституціоналізму свідчить, що переважна більшість країн, проголошуючи себе демократичними, соціальними, правовими державами, декларує, насамперед, прихильність загальнолюдському, гуманітарному виміру у здійсненні влади, забезпеченні прав і свобод людини й громадянина. Обсяг конституційних прав кожного члена суспільства свідчить про розвиненість демократичного ладу, але без гарантій їх повного захисту вони залишаються декларацією і в реальному житті часто не дотримуються державою.

Особливе місце в системі гарантій реалізації і захисту конституційних прав і свобод людини й громадянина займає судовий захист прав і свобод як національними, так і міжнародними судовими інстанціями, і, зокрема, органами конституційної юстиції.

Серед процедур, які використовують органи конституційної юрисдикції в багатьох зарубіжних країнах для захисту прав та свобод людини і громадянина, чи не найпопулярнішим є розгляд конституційних скарг. Сутність інституту конституційної скарги сьогодні зводиться до права громадян звертатися до органів судового конституційного контролю з проханням про перевірку конституційності владних актів, якими порушуються їхні права і свободи. Конституційну скаргу варто розглядати не просто як ще один механізм судового захисту, а і як спосіб впливати на якість національного законодавства. Однак в Україні такий правовий інститут відсутній.

Інститут конституційної скарги є в першу чергу винаходом європейської демократії. Сьогодні його застосування можна віднайти в більшості європейських країн. Тому очевидно, що в процесі реалізації курсу на вступ в ЄС Україна не може не сприйняти конституційну скаргу у своїй національній правовій системі.

У ст. 3 Конституції України закріплено положення, згідно з якими людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. За конституційними приписами права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності нашої держави. Але сучасна реальність свідчить не на користь захищеності конституційних прав громадян засобами конституційного

контролю. Не секрет, що у багатьох випадках сама по собі Конституція лише декларує основні права й свободи громадян, але конкретних механізмів та гарантій від порушення не містить.

Вдосконалення змісту Конституції України та, зокрема, модернізація механізму захисту прав і свобод людини й громадянина Конституційним Судом України (КС), як одного з її напрямів, є метою проведення конституційної реформи в Україні.

Фахівці-конституціоналісти шукають оптимальну модель Основного закону, яка задовольнила б найрізноманітніші верстви населення.

На думку директора Інституту держави і права НАН України Ю. Шемшученка, Конституція, яка діє сьогодні в Україні, доволі непогана, але вона «втратила своє високе призначення» через те, що її положення, з огляду на надмірну декларативність, важко виконати. До них потрібні норми законів, щоб, порушуючи конституційні права і свободи окремого громадянина чи навіть усіх громадян у цілому, державні інституції та окремі представники влади могли нести відповідальність. Ю. Шемшученко вважає, що слід посилити гарантії законності та правопорядку в країні, передбачити відповідальність за порушення основних прав і свобод громадян на конституційному рівні. Для цього потрібно доповнити Конституцію принципом конституційної законності, закріпити засади судоустрою і судочинства, удосконалити структуру і повноваження КС, зокрема необхідно запровадити інститут індивідуальної скарги громадян на порушення їхніх конституційних прав і свобод.

Нині основною формою захисту прав людини і громадянина в Україні відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» є інститут конституційного звернення, що певною мірою дещо компенсує відсутність інституту індивідуальної конституційної скарги, проте повноцінно замінити її не може. Як зазначив суддя КС у відставці В. Кампо, у вітчизняному законодавстві є лише право громадян на конституційне звернення щодо тлумачення Конституції і законів України, тому можна говорити про звужену модель функціонування інституту конституційної юстиції.

Дійсно, існуючий механізм захисту конституційних прав громадян КС України потребує модернізації, тому набуває особливої актуальності з'ясування необхідності та перспектив запровадження інституту конституційної скарги в Україні як особливої форми захисту порушених прав.

Цю нову для українського законодавства форму захисту порушених прав містить законопроект «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» (№ 3524 від 25.11.2015 р.), який вніс до Верховної Ради Президент України П. Порошенко.

У пояснювальній записці до законопроекту йдеться, що зміни до Конституції України є необхідними, насамперед, для утвердження незалежності судової влади, зокрема шляхом її деполітизації, для посилення відповідальності судової влади перед суспільством, а також для запровадження належних конституційних засад кадрового оновлення суддівського корпусу. Метою цих заходів є практична реалізація принципу

верховенства права та забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд справи незалежним і безстороннім судом.

Безперечно новим і актуальним для України є введення документом інституту конституційної скарги. За проектом закону, конституційна скарга – це звернення будь-якого громадянина до Конституційного Суду з підстав, визначених Конституцією та Законом. Зокрема, у проекті такою підставою є застосування в остаточному судовому рішенні у справі скаржника Закону, що суперечить Конституції України, коли всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано.

Слід звернути увагу на те, що зміни до Конституції щодо правосуддя, які напрацювала Конституційна Комісія, отримали рекомендацію до прийняття в Національній раді реформ, позитивні відгуки й коментарі від українських та міжнародних експертів, схвалені Венеціанською комісією.

Актуальні проблеми судочинства та реформи судової системи, зокрема впровадження інституту конституційної скарги, активно обговорювалися як вітчизняними, так і зарубіжними експертами й вченими-конституціоналістами.

Так, за підтримки Проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» відбувся IV Судовий форум (1–2 жовтня 2015 р.), у якому взяли участь, крім українських, іноземні експерти низки міжнародних організацій.

У межах форуму зі спеціальними доповідями на тему: «Конституційні скарги – дієвий механізм захисту прав фізичних та юридичних осіб. Українські реалії та міжнародний досвід» виступили голова Конституційного Суду Литви Д. Жалімас та суддя Конституційного Суду України, професор НУ «Києво-Могилянська академія», член-кореспондент НАПрН України, член Науково-консультативної ради при ВСУ та ВАСУ С. Шевчук.

Беззаперечно підтримуючи тезу щодо важливості конституційної скарги як механізму захисту прав людини, С. Шевчук підкреслив, що «конституційна скарга потрібна, але вона не вирішує всіх проблем», потрібні зміни до відповідного законодавства.

У свою чергу голова Конституційного суду Литви Д. Жалімас зауважив, що інститут індивідуальної конституційної скарги захищає не просто інтереси особи; а також громадські інтереси та конституційний устрій у цілому.

Питання запровадження інституту конституційної скарги в Україні, вивчення досвіду іноземних колег, зокрема, щодо змін до Конституції та відповідного законодавства, оптимізації структури суду та апарату, можливого збільшення навантаження у зв'язку із запровадженням конституційної скарги, інших проблемних питань, з якими стикалися суди у своїй діяльності у світлі запровадження конституційної скарги, були обговорені на Міжнародній науково-практичній конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні (18 грудня 2015 р., Київ).

Захід проходив у рамках співробітництва Конституційного Суду України з Координатором проектів ОБСЄ в Україні та з нагоди Всеукраїнського тижня права. У роботі конференції взяли участь Голова та судді Конституційного Суду України, судді КС у відставці, очільники і судді

органів конституційної юрисдикції Грузії, Латвії, Литви, Молдови, Польщі, представники міжнародних організацій – Організації з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ), Німецького фонду міжнародного правового співробітництва, USAID.

Відкриваючи конференцію, Голова КС України Ю. Баулін зазначив, оскільки інститут конституційної скарги є складовою загальної системи інститутів конституційного права, важливим є з'ясування його системних зв'язків з ними та визначення ролі цього інституту у формуванні та вдосконаленні системи права сучасної демократичної та правової держави. З огляду на це, зауважив голова КС, цей процес вимагає глибокого наукового осмислення і врахування досвіду законодавчої діяльності як вітчизняних, так і зарубіжних учених-конституціоналістів.

На науково-практичній частині конференції виступив суддя КС України М. Гультай. У своїй доповіді «Перспективи запровадження інституту конституційної скарги в правову систему України» суддя наголосив, що попри підвищений останнім часом інтерес до проблеми конституційної скарги в правовій доктрині України, її наукове дослідження на сучасному етапі характеризується фрагментарністю, певною концептуальною невпорядкованістю та не завжди ґрунтується на єдиній теоретичній і методологічній базі. Доповідач підкреслив, що оптимальна модель конституційної скарги на сучасному етапі розвитку нашої держави має передбачати право громадян України, іноземців, осіб без громадянства та юридичних осіб після вичерпання всіх інших національних засобів правового захисту подати скаргу до КС України щодо конституційності законів України чи інших правових актів Верховної Ради, актів Президента та Кабінету Міністрів, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим у тих випадках, коли застосування цих актів у конкретній справі призвело до порушення закріплених у Конституції України прав і свобод скажників.

Про досвід запровадження конституційної скарги розповів голова КС Латвійської Республіки А. Лавіньш. У своїй доповіді «Конституційна скарга як засіб захисту свобод людини: досвід Латвії» він зупинився на перевагах і недоліках латвійської моделі конституційної скарги, наголосивши, що Україна має обрати свою особливу модель.

Доповідь «Конституційна скарга і її статутне місце в Грузії: огляд, розвиток та виклики» представив голова КС Грузії Г. Папуашвілі.

Очільник КС Республіки Молдова А. Тенасе представив доповідь «Питання, що стосуються компетенції та конституційної юрисдикції в Республіці Молдова, зокрема, порядок розгляду виняткових випадків неконституційності, як непряме звернення громадян до Конституційного Суду Республіки Молдова». Доповідач наголосив, що в його країні інститут конституційної скарги відсутній, але є інші інструменти, які стоять на захисті конституційних прав громадян країни.

Про успішний досвід запровадження інституту конституційної скарги у своїх країнах розповіли суддя Конституційного Трибуналу Республіки Польща М. Гранат («Регулювання конституційної скарги в Польщі») та голова КС Литовської Республіки Д. Жалімас («Індивідуальна

конституційна скарга: пошук оптимальної моделі захисту прав людини»).

В обговоренні теми виступили суддя КС України П. Стецюк («Проблеми запровадження інституту конституційної скарги в Україні: суспільно-політичні та морально-етичні моменти»), завідувач кафедри правосуддя юридичного факультету Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича О. Щербанюк («Конституційна скарга як гарантія захисту прав та інтересів громадян»), завідувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету Ужгородського національного університету Ю. Бисага («Запровадження моделі повної нормативно-конституційної скарги в Україні як ефективного правового інструменту для захисту основних прав і свобод»), судді КС України у відставці М. Савенко («Організаційні та процесуальні питання запровадження конституційної скарги в Україні») та М. Козюбра («Позитивні наслідки та можливі ризики запровадження конституційної скарги в Україні»), заступник завідувача кафедри конституційного права і правосуддя економіко-правового факультету Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова К. Кармазіна («Умови та можливості впровадження інституту конституційної скарги в Україні») та інші фахівці.

Також іноземний досвід у питанні впровадження конституційної скарги голови КС Литви, Грузії та Молдови запропонували під час дискусії в Українському кризовому медіа-центрі (17 грудня 2015 р., Київ).

Такі правові майданчики дають можливість не тільки винести на широке обговорення актуальні питання змін у законодавстві, а ще й почути думку і познайомитися з досвідом представників міжнародних організацій та органів конституційної юрисдикції зарубіжних країн.

Якщо прихильники впровадження інституту конституційної скарги в Україні вбачають його переваги у встановленні додаткових гарантій захисту прав і свобод людини, забезпеченні безпосереднього доступу осіб до конституційного правосуддя та вдосконаленні роботи КС України в цілому, то їхні опоненти вказують на такі можливі негативні наслідки нововведення, як: перевантаження КС України; неможливість розв'язання ним найважливіших проблем суспільного життя, основоположних проблем щодо прав людини; фактичне перетворення органу конституційного контролю на «четверту» інстанцію для справ, що підлягають розгляду судами загальної юрисдикції тощо.

Фахівці висловлюють побоювання, що запровадження інституту конституційної скарги сприятиме крену конституційного контролю у бік контролю за судовою владою і може призвести до перетворення конституційних судів на найвищу інстанцію системи судів загальної юрисдикції з характерним для них прагматизмом у здійсненні правосуддя.

Також дехто піддає сумніву потребу впровадження інституту індивідуальної конституційної скарги, бо вважає, що зневажені права можна відновити іншим шляхом. На думку науковців, відсутність інституту конституційної скарги компенсується можливістю конституційного звернення фізичних та юридичних осіб до КС щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України, що відповідає європейським стандартам

прямого, індивідуального доступу громадян до конституційного правосуддя. Запровадження другої форми прямого доступу – конституційної скарги – було б надмірним.

У проекті йдеться про можливість оскарження лише законів. Натомість, поставити під сумнів можна й інші нормативно-правові акти. Зокрема, М. Савенко звертає увагу, що в Україні багато питань регулюється підзаконними актами, тому, на його думку, варто поширити норму на всі нормативні акти, зокрема й органів місцевого самоврядування.

Також деякі експерти говорять про недоцільність закріплення права на звернення до КС лише після того, як вичерпано всі інші національні засоби юридичного захисту. Правозахисники вбачають у цьому обмеження доступу до правосуддя. Тому в Українській Гельсінській спілці з прав людини наполягають, що людина повинна мати необмежене право подання конституційної скарги у випадку, коли закон суперечить Конституції в частині, що обмежує права людини.

Як передбачає суддя М. Гультай, запровадження інституту конституційної скарги призведе до істотного збільшення навантаження на суддів КС України. Тому, розширення обсягу повноважень органу конституційної юрисдикції внаслідок запровадження інституту конституційної скарги не повинно вплинути на ефективність його діяльності. Для цього потрібно встановити ряд обмежень (фільтрів) з метою розумного обмеження потоку індивідуальних звернень до КС, встановивши певні умови доступу громадян до конституційного судочинства.

Такі вимоги є звичними для більшості країн, у яких діє цей інститут. До найважливіших з них належать – порушення законом чи іншим правовим актом, застосованим у конкретній справі, конституційних прав і свобод особи; встановлене законом коло осіб, які мають право на звернення з конституційною скаргою, та перелік юридично визначених обставин, однією з яких є вичерпання національних засобів захисту; визначення строків звернення з конституційною скаргою; добросовісне користування правом на конституційну скаргу, що виключає зловживання ним.

У разі невідповідності конституційної скарги встановленим у законі вимогам, вона не розглядається та повертається заявникові.

Суддя М. Козюбра також звертає увагу на істотне збільшення кількості звернень до КС. Тому, на його думку, варто передбачити, щоб скарги розглядали колеги із трьох суддів. А його колега М. Савенко радить уже сьогодні подбати про залучення до підготовки скарг адвокатів.

Також багато фахівців сумніваються, що норма ефективно запрацює на практиці. Суддя КС П. Стецюк зазначив, що важливо не допустити фальстарту та унеможливити профанацію загалом позитивного потенціалу конституційної скарги. У правовому плані запровадження конституційної скарги має супроводжуватись низкою системних заходів, спрямованих насамперед на забезпечення її фактичної дієвості, своєчасними й системними змінами до національного законодавства.

На думку експертів, низка питань має бути вирішена шляхом внесення змін до низки законів, зокрема Закону України «Про Конституційний Суд

України». Але чи стане новий механізм дійсно дієвим інструментом захисту прав людини, залежатиме від практики застосування відповідних норм.

На думку конституційного експерта Української Гельсінської спілки з прав людини, члена Конституційної Комісії України В. Речицького, важливим є не саме запровадження конституційної скарги, а готовність Конституції до виконання такої функції.

За допомогою конституційної скарги, переконаний кандидат на посаду судді КСУ В. Кравчук, Верховна Рада та Президент України стають підконтрольними, а громадянське суспільство отримує інструмент безпосереднього конституційного контролю над владою. Це відповідає конституційній ідеї народовладдя і теперішнім потребам українського суспільства.

Для розроблення української моделі конституційної скарги доречно звернутися до позитивного досвіду зарубіжних країн та дослідити існуючі моделі конституційних скарг.

Кожна сучасна демократія визнає право громадян на захист своїх інтересів у суді, зокрема у Конституційному Суді, який повинен служити людині та громадянину, бути засобом захисту їх прав і свобод. Право подання конституційної скарги існує в багатьох європейських державах (Австрія, Угорщина, Бельгія, Німеччина, Іспанія) та державах Латинської Америки (зокрема, у Бразилії), Азії (Монголія, Сирія, Тайвань, Корея), Африки (Бенін, Маврикій, Сенегал, Судан). В останні десятиріччя інститут конституційної скарги здобув широке визнання в країнах Східної Європи та Балтії (Польща, Словенія, Словаччина, Угорщина, Чехія, Латвія, Литва), а також у деяких країнах СНД (Російська Федерація, Киргизстан, Грузія, Казахстан).

У різних країнах КС розглядають доволі різні за своїм змістом скарги громадян. Якогось чіткого стандарту щодо інституту індивідуальної конституційної скарги не існує – кожна країна вирішує це питання по-своєму.

Класичним прикладом країни, де конституційна скарга є дієвим засобом захисту порушеного права громадян, можна вважати Федеративну Республіку Німеччина.

Спеціалізована система конституційного контролю Німеччини враховує всі основні характеристики демократичної, соціальної, федеративної держави, якою вона визначається Конституцією ФРН.

Аналіз конституційного законодавства дав змогу виокремити елементи німецької моделі конституційної скарги: суб'єктами звернення зі скаргою до КС ФРН можуть бути фізичні особи, юридичні особи, громади та об'єднання громад у визначених законом випадках. Предметом оскарження виступають будь-які нормативно-правові акти (закони, правозастосовні акти, судові рішення). Також оскаржити можна як дію, так і бездіяльність виконавчої влади Федерації або землі. Умовами подання конституційної скарги є вичерпання всіх національних засобів правового захисту, дотримання термінів, передбачених для подання скарг (залежно від виду акта, що оскаржується: від одного місяця до одного року), а також доведення скаржником прямого зв'язку між нормативно-правовим актом та порушеним

правом. Конституційна скарга може також подаватися без її розгляду в загальному судовому порядку, якщо скарга має суспільне значення або без її термінового розгляду особа понесе тяжкі наслідки.

Заслуговує на увагу також досвід європейських країн (зокрема, Австрії, Іспанії), які, дотримуючись постулатів класичної ліберальної теорії прав людини, обмежують підставу конституційної скарги порушенням лише так званих негативних прав (основоположна група прав на незалежність від влади) і не поширюють таку форму захисту на позитивні (соціально-економічні права). В Іспанії діє так звана «процедура ампаро» – особлива процедура, що є засобом захисту основних конституційних прав особистості, тобто має виключно індивідуальний характер.

Зарубіжний досвід вказує на можливість надання права подавати скаргу про порушення конституційних прав і свобод до КС не лише фізичним, а й юридичним особам, зокрема об'єднанням громадян (Чехія, Швейцарія).

У деяких країнах поряд з конституційними скаргами окремих осіб для захисту їх основних прав і свобод допускаються й так звані народні скарги (*actio popularis* – право, притаманне кожному члену суспільства здійснити юридичну дію на захист суспільного інтересу). Вони поширені головним чином у країнах Африки, Центральної та Північної Америки (Бенін, Гана, Конго, Бразилія, Венесуела, Колумбія, Панама та ін.).

У деяких країнах поширюється тенденція щодо визнання підставою конституційної скарги порушення прав людини, закріплених у міжнародно-правових договорах. Так, у Туреччині, згідно зі ст. 148 Конституції, кожний може подати індивідуальну скаргу до КС у разі порушення державними органами його основних прав і свобод, передбачених у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Такий підхід сприяє впровадженню міжнародних стандартів правозахисту в національну правову систему.

Що стосується постсоціалістичних країн Східної та Північної Європи, то інститут конституційної скарги в них істотно відрізняється від свого прототипу. Можна виділити ряд ознак, існування яких обумовлено специфікою конституційного розвитку цих держав, а саме:

- будь-яка особа може звернутися зі скаргою до КС, який розбирає претензії фізичних та юридичних осіб (Польща);

- захисту підлягають лише права, визначені в Конституції (Латвія, Польща, Угорщина, Чехія), і основні права, передбачені міжнародним договором, ратифікованим державою і оприлюдненими в порядку, який визначається законом (Словаччина);

- оформлення скарги здійснюється за допомогою адвоката, який представляє інтереси позивача на засіданнях (Польща, Чехія);

- конституційне судочинство розглядає тільки відповідність нормативного акта або його частини положень Основного закону, на підставі яких органи винесли остаточне рішення. У Латвії та Чехії, наприклад, обговоренню не підлягають правильність і законність судових рішень, а в Польщі – процедура їх ухвалення;

- право звернутися зі скаргою настає в разі, коли використані не тільки

судові, а й всі існуючі законні засоби відновлення прав;

– виробництво в КС забороняє до моменту оголошення свого рішення розгляд відповідного цивільного, кримінального або адміністративного справи в суді загальної юрисдикції;

– якщо невідповідність нормам Конституції виявлено, попередні рішення скасовуються, однак орган конституційного контролю не може змінити їх на користь заявника, а лише направляє справу на новий розгляд.

У порівнянні з класичною дана модель конституційної скарги характеризується як обмежена. Тому вчені Західної Європи в цілому критично ставляться до функціонуючої в постсоціалістичних країнах її модифікації, так як будь-яке обмеження в умовах подачі конституційної скарги ставить під сумнів існування ідеї всеосяжної правової держави.

Для запровадження в Україні інституту конституційної скарги, зокрема, корисним може бути досвід Латвії, де її запроваджено у 2001 р. Як розповів голова КС Латвії А. Лавінш, їхня модель відрізняється від класичної німецької. Так, у Латвії кожна особа може подати скаргу, якщо будь-який нормативний акт порушує її права, гарантовані Конституцією, після проходження всіх інстанцій судового захисту. Однак не підлягають розгляду факти утиску прав, якщо вони допущені судом.

У Латвії, де проживає близько 2 млн громадян, КС складається всього із семи суддів. Щорічно до нього надходить 500–600 скарг. З них такими, що відповідають формальним вимогам, визнаються 200–250. Останні направляються до колегій із трьох суддів, які вирішують, чи відкривати провадження у справі.

Строк звернення до КС Латвії – шість місяців після винесення останнього судового рішення. Такий термін законодавці визнали оптимальним, аби в скаржника був час на підготовку звернення, а органи влади не перебували тривалий час у підвішеному стані. При цьому А. Лавінш вважає, що це великий строк, і посилається на Іспанію, де він становить лише 20 днів. У Чехії, Угорщині, Словаччині та Словенії – 60 днів, Німеччині – один місяць.

Правознавці зазначають як позитивні, так і негативні наслідки такої моделі. Наприклад, з одного боку, встановлення даного інституту зміцнило механізм взаємного контролю і противаг гілок влади, а також надало особам право ефективно відстоювати свої основні права від зазіхання влади. До того ж обмеженість у поданні конституційної скарги не допускає перевантаження КС Латвії, а створює умови для обговорення тільки справ, пов'язаних з інтересами всього суспільства. З іншого боку, людина отримала тільки часткові можливості для захисту своїх інтересів, тому що в латвійському КС факти порушення основних прав судами загальної юрисдикції та адміністративними інституціями розгляду не підлягають.

Виходячи з практики більшості європейських держав, де даний інститут є реальним та дієвим способом захисту прав людини, можна зробити висновок, що запровадження інституту конституційної скарги в Україні є необхідним. Щоб розробити оптимальну модель для України, необхідно здійснити порівняльне дослідження моделей конституційних скарг

зарубіжних. Але важливо, використовуючи досвід європейських країн, адаптувати його до українських реалій, спрогнозувати як така модель запрацює в Україні.

Отже, Україна як держава, орієнтована на укріплення демократичних засад, має постійно вдосконалювати свої механізми захисту прав і свобод людини й громадянина. Одним з таких механізмів і є інститут конституційної скарги, вироблений у країнах Європи, США.

Запровадження конституційної скарги в Україні сприятиме тому, що законодавча база відповідатиме реаліям сьогодення за рахунок її постійного оновлення (адже громадянам зможуть звертатися до КС України щодо перевірки конституційності положень законів, які порушують або можуть спричинити порушення конституційних прав і свобод людини й громадянина; такі питання будуть актуальними, оскільки виникають у процесі правозастосування щодо окремих осіб, а їх вирішення сприятиме усуненню існуючих нагальних проблем), буде максимально спрямована на захист конституційних прав людини та відображатиме високий правовий рівень України як європейської держави (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: офіційне інтернет-представництво Президента України П. Порошенка (<http://www.president.gov.ua>); офіційний веб-портал Верховної Ради України (<http://www.rada.gov.ua>); Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>); офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України (<https://minjust.gov.ua/ua>); офіційний веб-сайт Конституційного Суду України (<http://ccu.gov.ua/uk/index>); веб-сайт ГО «Український кризовий медіа-центр» (<http://uacrisis.org/ua/>); сайт МФ «Центр суддівських студій» (<http://www.judges.org.ua>); журнал Верховної Ради України «Віче» (<http://www.viche.info>); газета «Дзеркало тижня. Україна» (<http://gazeta.dt.ua>); газета «Закон і Бізнес» (<http://zib.com.ua/#all>); веб-портал *Racurs.ua* (<http://ua.racurs.ua>); сайт Центру інформації про права людини (<https://humanrights.org.ua>).*

Т. Миськевич, власкор НЮБ НБУВ

Україна – Росія: візове питання

Різке загострення українсько-російських відносин, зумовлене втратою Україною Криму та військовими діями на Донбасі, неминуче призводить до виникнення ряду складних та конфліктних ситуацій між країнами, що додають напруження в усі сфери громадського та політичного життя суспільства по обидва боки. Утім, по факту українські громадяни перебувають у досить суперечливому становищі паралельного існування у двох вимірах: з одного боку, владними структурами нашої держави відкрито визнано акт агресії з боку РФ – на весь світ Росію проголошено військовим супротивником України, з іншого – Договір про дружбу, співробітництво та партнерство між Україною та Російською Федерацією досі не розірвано, а

отже, формально країни продовжують вважатися стратегічними партнерами¹. До того ж значна частина українського населення перебуває на російській території або ж продовжує регулярно перетинати кордон з «побутовими» візитами, призвичаївшись тепер навіть до численних блокпостів.

Водночас у ситуації, що склалася, для багатьох незрозумілим видається факт функціонування в Києві російського посольства, що, у свою чергу, є свідченням збереження дипломатичних відносин із РФ, хоча відкликання посла, як правило, мало би передбачати їх розрив. Та незважаючи на те що посла України в Росії було відкликано ще в березні 2014 р., після анексії Криму, Росія свого посла в Україні зберігає. За словами посла МЗС України зі спецдоручень Д. Кулеби, на сьогодні дипломатичного контакту між країнами, як такого, все ж не існує. Відсутня в посольстві і традиційна рутинна робота з РФ, натомість залишилися три основні функції – це консульська допомога, консульське обслуговування українських громадян та паперова комунікація. «У людей виникає величезна кількість проблем. Йде війна, але життя ніхто не скасовував, люди приходять за довідками, за паспортами, за документами, їм потрібно надавати допомогу. Окрім того, завдяки нашій присутності там наші консули можуть відвідувати суди над політичними в'язнями, українцями, яких незаконно утримують в Росії», – зазначає Д. Кулеба. Відтепер контакти обмежуються форматом Тристоронньої контактної групи щодо врегулювання і «нормандським форматом».

У світлі останніх подій неодноразово порушувалося питання про введення візового режиму між Україною та РФ. Нещодавно цю ідею пролобіювали перший заступник Голови Верховної Ради України А. Парубій, депутати з фракції «Народний фронт» І. Лапін, А. Тетерук, Ю. Береза і Т. Черновіл, Є. Соболев із фракції «Самопоміч», позафракційний нардеп В. Парасюк та ін. 5 лютого поточного року в українському парламенті було зареєстровано постанову № 4030 про припинення безвізового режиму з Росією. А. Парубій упевнений у безперечній важливості прийняття такого рішення, позаяк Крим і Донбас залишаються окупованими, та наголошує на необхідності контролю кожного представника країни-агресора, який хоче потрапити в Україну: «Ми не маємо права допускати, щоб через безвізовий режим на нашу територію проникала ворожа агентура та диверсійні групи».

Нагадаємо, що А. Парубій виступав з подібною ініціативою ще будучи на посаді секретаря РНБО. У березні 2014 р. РНБО ухвалила рішення про введення візового режиму з РФ, і Кабінету Міністрів було доручено реалізувати це завдання. Тоді Україна вийшла в односторонньому порядку з «Міжурядової угоди про порядок перетину українсько-російського державного кордону жителями прикордонних регіонів» (від 18 жовтня 2011 р.), проте Прем'єр-міністр України А. Яценюк рішення РНБО не підтримав, посиляючись на значний гуманітарний вимір проблеми для самої України. Та

---

¹ 10.02.2016 р. на розгляд до Верховної Ради України було подано проект Закону про припинення дії окремих статей Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією.

все ж певні зрушення в реалізації ідеї секретаря РНБО таки відбулися: тепер, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 30 січня 2015 р. російські громадяни мають змогу відвідувати Україну тільки за наявності закордонного паспорта (наразі без отримання в'їзної візи). Росія ж для українців, що перетинають її кордон, досі умов не змінювала – громадяни України в'їжджають до РФ із внутрішнім паспортом.

Секретар Ради національної безпеки і оборони О. Турчинов також глибоко переконаний у необхідності скасування Україною безвізового режиму з РФ, наголошуючи на введенні реального й достатньо жорсткого візового контролю з Росією, позаяк на українсько-російському кордоні активізувалися російські диверсанти. За свідченням секретаря РНБО, цим питанням нині опікується уряд та, зокрема, Міністерство закордонних справ.

Заява про можливість посилення пропускну режиму з РФ цілком очікувано викликала неоднозначне сприйняття експертами та громадськістю. За даними опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології та російською недержавною дослідною організацією «Левада-Центр», введення візового режиму з Росією підтримують 46 % жителів України. Така ж кількість респондентів вважає, що наші відносини мають бути аналогічними відносинам з іншими країнами, тобто з закритими кордонами і митницями. 45 % впевнені, що Україна та Росія повинні залишитися незалежними, але разом з тим дружніми державами, – з відкритими кордонами, без митниць і віз. 2 % висловилися на користь об'єднання двох сусідніх країн. Водночас у РФ за закриті кордони, візи та таможні виступили 25 % опитаних, за незалежність обох держав при взаємному лояльному відношенні – 59 %, за об'єднання – 8 %.

Як і на попередніх етапах обговорення цієї проблеми, думки оглядачів сьогодні виявилися доволі суперечливими – від категоричного неприйняття подібної перспективи, як такої, до абсолютної впевненості у нагальній потребі втілення ідеї в життя. Ряд фахівців визнає, що необхідність введення візового режиму між Україною та Росією стає швидше кроком вимушеним, та, очевидно, тимчасовим, адже за нормальних умов двосторонні відносини навряд потребували б таких «корективів». Більшість українських експертів стурбована тим, що в нинішніх екстремальних умовах на кордоні сусідніх держав й досі існує безліч можливостей для так званих «політичних туристів» та банд-формувань, що безперешкодно потрапляють на територію України. А. Тягнибок, старший брат лідера «Свободи», обурений нинішнім пільговим прикордонним режимом з державою, що веде проти України агресивну політику: «Ми знаходимося з Росією у стані війни, а тому вільне пересування громадян між нашими країнами є неприпустимим», – наголошує нардеп.

Директор Інституту трансформації суспільства О. Соскін вбачає посилення пропускну режиму між Україною та Росією логічним продовженням вже давно проголошеного Києвом руху до європейських демократичних цінностей, а тому введення візового режиму з РФ повинно відбуватися паралельно зі скасуванням аналогічної системи з ЄС.

Думка про те, що безвізовий режим з Росією є перешкодою лібералізації

візового режиму з Європейським Союзом, стала доволі поширеною серед оглядачів. Проте насправді, за свідченням експертів, Брюссель ніколи не висував для України якихось категоричних умов у цьому сенсі. Окрім того, між Україною та РФ до сьогодні діє Угода про реадмісію², що набрала чинності в серпні 2013 р. Підписання документа було однією з вимог у контексті діалогу про лібералізацію візового режиму між Україною та ЄС, причому Москва й досі готова співпрацювати з Києвом у питанні боротьби з нелегальною міграцією до Європи. Наразі незалежні фахівці запевняють, що на фоні труднощів, які виникли в ЄС у зв'язку зі збільшенням напливу мігрантів зі Сходу, Брюссель під будь-яким приводом буде переносити введення безвізового режиму з Україною на невизначений час, остерігаючись – будемо відверті, небезпідставно – подібної перспективи ще й з боку України.

Слід зазначити, що у разі ухвалення рішення про скасування безвізового режиму з РФ, сама Україна може зіткнутися з наслідками повернення на батьківщину великої кількості власних «біженців» – українських мігрантів, які з різних причин живуть та працюють у Росії, маючи і без того складну соціально-економічну обстановку та катастрофічне скорочення робочих місць. Українці в РФ ризикують опинитися у напівлегальному становищі. Водночас на російській території з певними труднощами зіткнуться вимушені переселенці та родичі громадян України. Схоже, що саме з причини усвідомлення усієї масштабності проблеми Кабмін досі не зважався на подібні кроки.

Нагадаємо, що з весни 2014 р., із початком ескалації військових дій на Сході України, російською стороною для вимушених переселенців було введено пільговий режим перебування.

Важливо розуміти, що візове питання не обмежується специфікою міждержавних відносин. Насамперед його вирішення суттєво впливатиме на проблематику побутової сфери, зокрема актуалізуючи питання становища трудових мігрантів, позаяк Російська Федерація, поряд з Італією, Чехією та Польщею, надає один з найбільших ринків праці для українців. Цьому сприяють такі об'єктивні фактори, як відсутність мовного бар'єра та візових проблем, близький кордон. У зв'язку з цим насамперед від введення візового режиму прогнозовано постраждають саме заробітчани. Президент Українського аналітичного центру О. Охрименко вважає, що скасування безвізового режиму зробить їх в'їзд до Росії проблематичним. Як приклад очільник наводить досвід Грузії, яка свого часу теж ввела візи з РФ, проте це тільки зашкодило її економіці, загнавши в глухий кут. Окрім того, з'явиться й серйозна побутова проблема для розділених сімей. Експерт не виключає, що певна кількість людей просто переїде до Росії, і Україна, таким чином, ризикує втратити кваліфіковане працездатне населення: «Не секрет, що сьогодні в РФ працює доволі багато наших громадян, у тому числі і з Західної України. Як правило вони зайняті на будівництві, у якості хатнього

---

² Угода про реадмісію передбачає повернення до Росії нелегальних мігрантів, які потрапили на територію України через РФ.

персоналу або працюють на нафтовидобувних підприємствах. Заробітна платня там у доларовому еквіваленті, не дивлячись на девальвацію рубля, у 2–3 рази вища, ніж в Україні. Тому, у випадку введення віз, українські заробітчани, маючи кращу роботу в Росії, скоріше за все там і залишаться».

Також не слід забувати, що трудові мігранти вносять немалий внесок в українську економіку. НБУ повідомляє, що за три квартали 2015 р. із загального обсягу грошових переказів з-за кордону, який становив 2,901 млрд дол., 849,3 млн дол. надійшло з Російської Федерації (неофіційні цифри є значно вищими – понад 2 млрд). Для порівняння: перекази з Польщі – наразі лідера з кількості українських заробітчан – за аналогічний період становили 37,8 млн дол. Тому, зі скороченням обсягу грошових переказів працюючих у Росії українців платіжний баланс країни ризикує сильно постраждати.

Зрозуміло, що Україні слід бути готовою до відповідних зеркальних дій з боку РФ, тому у разі, якщо в'їзд на російську територію стане доступним лише за наявності візи, скоріше за все, українцям доведеться сплачувати суму не меншу, ніж громадянам ЄС (нині для громадян ЄС віза в Росію коштує 35 євро, без врахування сплати за послуги місцевих візових центрів, що становить 20–25 євро). Критично з цього приводу висловилася політолог, провідний аналітик інформаційно-аналітичного центру «Росія – Україна» О. Рашмеділова, нагадавши, що практика із санкціями проти Російської Федерації вже показала, що українська влада завдає відчутної шкоди передусім собі, а не країні-агресору, тому незабаром цілком імовірно може стати ситуація, коли українці, які ще недавно намагалися розгромити російське посольство, будуть змушені вишикуватися до нього в чергу за візами, «і дякувати вони будуть за це саме тим людям, хто замість того, щоб служити своєму народу, створює йому масу важко вирішуваних проблем».

Разом з тим візовий режим передбачає величезний обсяг технічної роботи, а тому, враховуючи загальну кількість людей, що відтепер потребуватимуть оформлення віз, на думку Р. Бортника, директора Інституту аналізу та менеджменту політики, легко уявити, який колапс виникне у разі, якщо всі ці люди одночасно почнуть звертатися до відповідних органів: «Ніяке посольство з таким завданням швидко не впорається, а це означатиме, що на певний час рух між країнами взагалі буде паралізовано через банальну нездатність оформити документи».

Проте, вочевидь, особистими проблемами та витратами подорожуючих усе не обмежиться. За свідченням фахівців, посилення пропускну режиму призведе в цілому до істотного обмеження економічних та ділових зв'язків між країнами, тому різного роду втрати очікують на обидві країни, щоправда, у різній мірі. Експерти наголошують, що такі дії можуть мати пагубні наслідки, зокрема, для вітчизняного виробника, наприклад, у галузі важкої промисловості та металургії, показники виробництва та експорту в яких продовжують стрімко падати. Народний депутат А. Близнюк вважає, що закриття російсько-українських кордонів негативно вплине на українського виробника. На його думку, сподіватися на переорієнтацію на європейський ринок не варто, оскільки ми відкриваємо власні кордони з ЄС фактично в

односторонньому порядку: «Вітчизняна продукція на європейські ринки не проходитиме по стандартах, сільськогосподарська у тому числі. Натомість тамтешні виробники отримують новий широкий ринок збуту для своїх товарів». У цьому контексті прогнозоване зростання рівня безробіття в країні стане окремим проблемним аспектом, адже скасування безвізового режиму неминуче внесе свої негативні корективи у подальше існування українських підприємств, орієнтованих на російський ринок. Як наслідок, за різними підрахунками, понад 1,5 млн зайнятих там людей ризикують втратити свої робочі місця. У разі схвалення урядом візової ініціативи неабияким випробуванням для української економіки стане, власне, і облаштування кордонів з подальшим оснащенням спеціальних контрольних пунктів, що, враховуючи протяжність кордону між країнами, потребуватиме немалих затрат.

Перспектива введення візового режиму з Росією, безпосередньо торкаючись економічного виміру, матиме величезний соціальний резонанс, тому викликає неабияке занепокоєння спеціалістів з приводу можливого впливу на суспільні настрої в країні. Це істотно ускладнить процедуру в'їзду-виїзду з України для людей, які перетинають кордон на власному або громадському транспорті, поза сумнівом, збільшить випадки нелегального перетину кордону.

Голова Закарпатської обласної державної адміністрації, генерал-лейтенант міліції Г. Москаль попереджає про велику кількість ризиків, які несе у собі таке рішення, головним чином пов'язаних із загостренням соціальної обстановки в країні: «Такий крок буде негативно сприйматися російськомовним населенням Сходу та Півдня України та тільки додасть нових лозунгів на подальших сепаратистських мітингах. Важливо на політичному рівні вчасно запобігати дестабілізуючі процеси, а не створювати їх». У свою чергу генерал-майор СБУ, народний депутат фракції «Батьківщина» А. Кожем'якін узагалі називає інформаційні інтенції в бік введення візового режиму роботою на Росію, позаяк та неодмінно скористається хибністю Києва для того, щоб чинити тиск на українське соціальне й трудове поле.

Зазначимо, що взагалі сам по собі візовий режим є одним з дієвих механізмів регуляції міждержавних відносин в зовнішній політиці. Саме тому, у колах представників українського політикуму справедливо виникає питання щодо логічності та послідовності цього рішення – його визначають, як спізніле, оскільки набагато актуальнішим розрив дипломатичних відносин видавався одразу після анексії Криму. Показово, що нині російська сторона вбачає в розмовах про введення візового режиму черговий важіль для тиску на Москву з боку України, пов'язуючи це з нинішнім етапом переговорів щодо вирішення питання про погашення українського боргу по єврооблігаціях.

У будь-якому разі, для України рішення про введення візового режиму з РФ – не просто політичний резонанс, зважаючи на широке коло проблем, що так чи інакше виникатимуть з його впровадженням. Тож такий крок, вочевидь, має бути зваженим, а тому потребуватиме серйозного аналізу

(Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Радіо Свобода (radiosvoboda.org); Дзеркало тижня. Україна (dt.ua); Агенція інформації та аналітики Galinfo (galinfo.com.ua); РІА Новості Україна (rian.com.ua); Цензор.НЕТ (censor.net.ua); Обозреватель (obozrevatel.com); Независимое бюро новостей (nbnews.com.ua).

С. Закірова, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ, канд. іст. наук

Чергова спроба ліквідації Господарського кодексу в Україні

Юридична спільнота в Україні в черговий раз обговорює можливість скасування Господарського кодексу. Ініціатива з цього приводу вкотре належить Міністерству юстиції України. 30 листопада 2015 р. заступник міністра юстиції з питань європейської інтеграції С. Петухов зазначив, що Господарський кодекс базується на застарілих радянських нормах і концепціях регулювання господарських відносин у державі. «Кодекс не модернізувався протягом 10 років і не відображає реального стану речей, документ заважає веденню бізнесу в Україні», – наголосив він. За словами міністра юстиції П. Петренка, дублювання в Господарському кодексі норм інших законодавчих актів призвело до того, що наразі важко визначити який суд – господарський, адміністративний чи місцевий має розглядати позов.

Утім, дискусії з цього приводу і майже з тими ж самими аргументами ведуться практично з 2003 р., коли було прийнято Господарський кодекс України (далі – ГКУ). Цей документ визначає основні принципи господарювання в Україні; регулює господарські відносини, які виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами та іншими учасниками відносин у цій сфері; є основою для діяльності системи господарських судів в Україні.

Вперше спробу скасувати Господарський кодекс було здійснено у 2005 р. За ліквідацію Господарського кодексу й включення основних його частин до чинного Цивільного кодексу України висловлювався тогочасний міністр юстиції Р. Зварич. Рекомендації щодо неприпустимості дублювання правових норм у Цивільному та Господарському кодексах України і доцільності скасування Господарського кодексу направляла тодішньому Президенту України В. Ющенку і Європейська комісія. Однак далі заяв справа не пішла.

У 2008 р. про наміри скасувати Господарський кодекс також заявляла Прем'єр-міністр України Ю. Тимошенко. Тоді було розроблено проект Закону України «Про основні засади господарської діяльності», який мав врегулювати відносини у сфері господарювання на якісно новому рівні. Його навіть зареєстрували у Верховній Раді, однак до голосування справа також не дійшла – врешті-решт, проект було відкликано у 2010 р.

Тож сучасне керівництво Мін'юсту намагається довести справу до ліквідації ГКУ, що, на їх сподівання, може відбутися до кінця 2016 р.

На підтримку ініціативи Міністерства юстиції висловила доктор юридичних наук Н. Кузнєцова. Прийняття Господарського кодексу, на думку науковця, було великою помилкою, тому і страхи у суспільстві, що скасування ГКУ призведе до правового вакууму, занадто перебільшені. Вона зауважила: «Навряд підприємці або судді можуть назвати хоча б п'ять переваг існування цього кодексу, які б не перекривав Цивільний кодекс».

Натомість доволі критично з приводу чергової ініціативи Мін'юсту висловився директор Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України В. Устименко. Він акцентував: «Це п'ята спроба ліквідувати Господарський кодекс. Жодного разу не був проведений аналіз наслідків, до чого це призведе!» Відомий науковець наголосив на недотриманні основних норм Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» у частині аналізу регуляторного впливу Господарського кодексу України. Крім того, вважає В. Устименко, не визначено та не оцінено всі альтернативні способи досягнення встановлених цілей Міністерством юстиції України, не визначено очікуваних результатів скасування Господарського кодексу України, у тому числі не здійснено розрахунки очікуваних витрат та вигод для суб'єктів господарювання, громадян та держави внаслідок такого скасування, що свідчить про необґрунтованість даної ініціативи.

Аналогічну думку висловив і інший науковець, кандидат юридичних наук, доцент П. Богуцький. Він зазначив, що, «відмовляючись від Господарського кодексу, потрібно буде поставити питання щодо господарської юстиції, щодо існування господарського правосуддя як спеціалізованого у системі правосуддя держави. Перекоаний, що такий підхід є неправильним, таким, що жодним чином не відповідає сучасним поглядам на існування господарської юстиції (комерційних, торгових, арбітражних судів)». Разом з тим, він вважає, що існує інша можливість виправлення певної недосконалості частини правових норм ГКУ – це прийняття нової редакції не лише окремих статей Кодексу, а й загалом Кодексу в новій редакції.

Дискусійною виглядає проблема ліквідації Господарського кодексу і в бізнес-колах України. Представник об'єднання Easybusiness А. Свідерська вважає, що ініціатива ліквідації Господарського кодексу йде від компаній, які працюють на ринку та від міжнародних інвесторів, які зацікавлені інвестувати в Україну. На її думку, дублювання норм у різних законах України створює ситуацію правової невизначеності, що відштовхує потенційних інвесторів та бізнес-партнерів. Разом з тим вона підкреслює необхідність перенесення ефективно працюючих норм ГКУ до інших законодавчих актів.

Як зазначив представник створеного при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі Офісу дерегуляції О. Бевз, деякі положення ГКУ, які регулюють окремі галузі бізнесу, зокрема будівництво, зовнішньоекономічну діяльність, не відповідають потребам регулювання і взагалі є не

регулюючими, а бланкетними. Тому Офіс дерегуляції братиме активну участь у цьому напрямі роботи Міністерства юстиції.

Суттєві претензії до чинного ГКУ, у тому числі щодо зовеликої кількості бланкетних норм, неузгодженість або дублювання норм ГКУ і інших законів, застарілої термінології, мають регулятори господарської діяльності в Україні, зокрема Антимонопольний комітет, Національний банк України, Міністерство екології, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг тощо. Вони також стверджують, що частина положень ГКУ відображає норми законів, які вже втратили чинність. Наприклад, АМКУ вказує на глави 3 і 28 ГКУ (обмеження монополізму, відповідальність суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства). Їх занепокоєння щодо різного регулювання одних і тих же відносин, що згодом має наслідком таку ж різноманітну судову практику, стало однією з підстав для зазначеної ініціативи Мін'юсту.

Разом з тим не всі державні регулятори поділяють думку про необхідність скасування ГКУ. Суддя Першої судової палати Вищого господарського суду О. Євсіков вважає, що говорити про застарілість і недовість усього Кодексу завчасно. Він погоджується з думкою про необхідність ліквідації окремих положень нормативно-правового акта, утім, наголошує на вдосконаленні всієї системи регулювання економічних відносин, а не лише Господарського кодексу.

Необхідність глибокого реформування цієї сфери правового поля України підкреслює директор Центру комерційного права В. Данішевська. Вона зазначила, що будь-які зміни і реформи завжди болісні та незручні для суспільства. Утім, за її словами, це необхідно, аби змінити умови ведення комерційної діяльності та усунути хибні організаційно-правові форми. «Треба позбутися повного господарського відання і оперативного управління як категорії, якої не знають у світі та яка спричиняє ухилення від виконання судових рішень», – переконує експерт.

Заступник голови Комітету з корпоративного права та фондового ринку Асоціації правників України М. Стеценко наголошує, що обговорення проблеми скасування ГКУ відбулися у Європейській бізнес-асоціації, Американській торговельній палаті та Асоціації правників України, учасники яких повністю підтримали цю ініціативу Міністерства юстиції.

Важливість цієї ініціативи Мін'юсту підкреслює і голова третейського суду при ICC Ukraine, експерт «Реанімаційного пакета реформ» Т. Шепель. Він вважає, що бізнес-середовище схвалить будь-яке спрощення і усунення дублювання законодавства та підтримуватиме умови, що сприятимуть поліпшенню інвестиційної привабливості України. «У світі прийнято вживати терміни “комерція”, “торгівля”, які в Україні не набувають поширення. Трансформація законодавства у цій галузі має привести у відповідність соціальні відносини, бізнес-відносини їх нормативним визначенням. Скасування ГКУ, реформування у цій частині відносин, введення нової або повернення до світової практики в термінології, звичайно, проявиться у спрощенні регулювання певної сфери відносин, в усуненні

низки певних суперечок», – упевнений експерт.

Світова практика регулювання економічних відносин, де начебто відсутні аналоги нашого Господарського кодексу, є одним з основних аргументів, які наводять ініціатори скасування ГКУ. Проте доктор юридичних наук, професор С. Грудницька, навпаки, акцентувала увагу на тому, що скасування Господарського кодексу України не відповідає європейській практиці, де комерційні кодекси існують поряд із цивільними, і зазначена пропозиція може випасти із загального процесу євроінтеграції та не отримати підтримки від європейських колег.

Аналізуючи тезу заступника міністра юстиції С. Петухова про те, що в жодній іншій країні немає документа, який би відповідав за змістом нашому Господарському кодексу, професор В. Устименко наголошує, що в країнах Європи створюють господарські кодекси, а не ліквідують їх.

З такими доводами погоджується і провідний юрист Інституту економіко-правових досліджень НАН України В. Малолітнева. Вона зауважує, що останнім часом кодифікація господарського (комерційного, торговельного) законодавства набирає все більші оберти у світі. Як приклад науковець наводить прийняття у 2011 р. нового Комерційного кодексу Туреччини, Господарського кодексу Бельгії у 2013 р., Підприємницького кодексу Казахстану у 2015 р., Цивільного та Комерційного кодексу (в одному тексті) Аргентини у 2014 р. і підготовку до прийняття нового Комерційного кодексу Іспанії.

Відсутнє єдине ставлення до ідеї ліквідації Господарського кодексу і в середовищі практикуючих юристів. Дехто з правників також висловлюються на підтримку ініціативи Мін'юсту, натомість інші – активно заперечують такі пропозиції.

З існуванням недоліків та неузгодженостей певної частини нормативного матеріалу ГКУ погоджується О. Байдерін, адвокат, керуючий партнер юридичної компанії CLS у м. Одеса. Але він зазначає, що такий стан речей не може бути приводом для ліквідації Господарського кодексу, оскільки «існують і суперечливі положення й дублювання між земельною і цивільною, сімейною і цивільною галузями права, внаслідок яких, однак, не виникають ідеї про скасування відповідних кодифікованих актів». Юрист наголошує, що відповідні колізії існують і в інших кодифікаціях, наприклад, Кодексі про надра або Кодексі цивільного захисту, складнощі яких не менше турбують підприємців. Але це не формує думку про необхідність їх скасування та розкидання по окремих актах спеціальних законів, а навпаки, ведеться робота щодо систематизації цього законодавства разом з підвищенням його якості. «Куди ініціатори переноситимуть норми про засади державного регулювання економіки, господарські договори та особливості їх укладання, виконання та розірвання, приписи про види та відмінності господарських зобов'язань, підстави їх виникнення та виконання, критерії поділу господарських відносин на комерційні та некомерційні, види підприємств та їх об'єднань, дієві та напрацьовані норми про штрафні та оперативно-господарські санкції, а також багато інших системоутворюючих інститутів?» – зазначає юрист.

Адвокат звертає увагу на те, що дійсно, протягом усього періоду дії ГКУ не відбувалося вдосконалення кодифікації господарського законодавства. Разом з тим О. Байдерін підкреслює, що саме Міністерство юстиції не забезпечило жодних заходів щодо гармонізації Господарського та Цивільного кодексів, хоча відповідний обов'язок уряду був прописаний під час їх прийняття у 2003 р. й обмежувався трьома місяцями. А посилення ініціаторів скасування ГКУ на визнання бізнес-середовищем Кодексу перешкодою розвитку підприємництва та інвестиційної привабливості практикуючий юрист узагалі назвав голосливими, нелогічними та такими, що є піар-маніпуляцією.

Натомість директор зі стратегічних справ Української Гельсінської спілки з прав людини, юрист М. Тарахало вважає, що ГКУ недостатньо якісний і створює багато колізій, тож на практиці незрозуміло, який кодекс застосовувати – Цивільний чи Господарський.

Скасування Господарського кодексу на даному етапі економічного розвитку України вважає необхідною умовою для успішного функціонування бізнесу, прозорості та відкритості ринку для іноземних інвесторів і адвокат, старший юрист МЮГ AstapovLawyers І. Семенов. Він вважає, що ГКУ є головною перешкодою на шляху реформування системи приватного права в Україні, а його ліквідація є логічно обґрунтованим і закономірним кроком на шляху до модернізації правової системи в умовах розвитку ринкової економіки. Однак, акцентує юрист, для успішної реалізації таких змін необхідно уніфікувати цивільне і розробити відповідне спеціальне законодавство, яке б унормувало діяльність інститутів, регульованих зараз Господарським кодексом.

На думку керівника адвокатського бюро «Титикало та партнери», голови ГО «Спілка захисту прав підприємців» Р. Титикало, скасування ГКУ не спинить господарської діяльності і не вплине негативно на економіку та країну. Разом з тим він також наголошує, що до питання скасування ГКУ потрібно підійти системно та виважено, перенести ряд ефективних норм з Господарського до Цивільного кодексу. І робити це повинні разом і юристи, і бізнес.

З метою залучення громадськості до більш широкої дискусії щодо проблеми ліквідації ГКУ проведено ряд заходів, учасники яких активно обговорювали цей важливий аспект реформування правової системи України. Організаторами виступали як Міністерство юстиції, так і юридичні, наукові і підприємницькі установи. Зокрема, 21 січня 2016 р. в «Укрінформі» відбулася прес-конференція на тему: «Скасування Господарського кодексу: думка регуляторів та бізнес-асоціацій», яка була організована Міністерством юстиції України. 25 лютого 2016 р. відбувся круглий стіл Комітету з корпоративного права та фондового ринку Асоціації правників України, де взяли участь представники Міністерства юстиції, судової системи, Антимонопольного комітету України, учені, парламентарі, бізнесмени, експерти ринку.

Думки учасників заходів розділилися на прихильників та противників ідеї скасування ГКУ. Кожна зі сторін наводила ряд ґрунтовних аргументів на

підтримку своєї позиції. Звучали і пропозиції стосовно формування нового – Комерційного – кодексу, де були б поєднані всі норми в одному акті. Однак, як зазначив суддя третейського суду при Торгово-промисловій палаті України Т. Шепель, сьогодні рівень економіки загалом і бізнесу зокрема не дає змоги цього зробити. На його думку, безболіснішим стане перенесення окремих норм ГКУ до інших актів. Хоча, якщо назбирається критична маса норм, то він не виключає, що питання кодифікації таки розглядатимуть.

Представники Міністерства юстиції під час обговорення висловили розуміння того, що ініціатива скасування ГКУ потребує врахування думок усіх зацікавлених сторін: і бізнесу, і громадськості, і регуляторів. Заступник міністра С. Петухов заявив на прес-конференції 21 січня 2016 р.: «Ми зараз в процесі формування робочої групи в Міністерстві юстиції, куди будуть запрошені всі органи державної влади, які так чи інакше регулюють комерційну діяльність чи керують державним майном, представники судової влади та Верховної Ради, представники громадськості, представники наукових кіл. Наступного місяця вона буде сформована і почне роботу». Урядовець також запевнив, що норми Господарського кодексу, які свого часу були перенесені з галузевого законодавства, а також ті, які довели свою ефективність, будуть відображені в інших нормативно-правових актах.

«Це достатньо ґрунтовна реформа... і вона не буде проходити швидко», – зазначив С. Петухов. Але певним дисонансом з цим виглядають інші слова посадовця: «До кінця 2016 року вона вже потенційно може бути прийнята Верховною Радою». Тож такі терміни навряд чи можуть дати можливість провести всестороннє обговорення та врахування наукових підходів до організації процесу реформування системи господарських правовідносин в Україні.

«Такі темпи не можуть свідчити про обґрунтованість, якість та серйозність “ініціативи” Мін’юсту щодо скасування Кодексу», – вважає юрист Інституту економіко-правових досліджень НАН України В. Малолітнева. Для порівняння підходів до вирішення таких стратегічно важливих питань для держави та її економіки в Україні та зарубіжних країнах експерт наводить приклад Туреччини, де у 2011 р. було прийнято новий Комерційний кодекс. Робота над цим документом тривала з 2000 р., коли міністром юстиції була сформована наукова комісія з підготовки кодексу, яка складалася з професорів, суддів, представників громадських організацій і відповідних державних органів. До 2005 р. під час підготовки документа проведено 631 зустріч із цього питання. У 2005 р. проект кодексу було представлено громадськості і пізніше – прем’єр-міністру та Великим національним зборам Туреччини. 14 січня 2011 р. після обговорення та внесення деяких змін Комерційний кодекс був ухвалений.

На думку фахівця, підхід Міністерства юстиції України є «неприпустимим, враховуючи той факт, що Україна вже запровадила європейський досвід щодо процесу прийняття та скасування нормативно-правових актів, які мають або матимуть вплив на бізнес, у першу чергу на малий та середній». Мова йде про Постанову КМУ від 16 грудня 2015 р., де було внесено зміни до діючої Постанови КМУ «Про затвердження методик

проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акту» від 2004 р., які набирають чинності в березні 2016 р. і передбачають «обов'язкове проведення МСП-тесту (тест малого підприємництва), тобто оцінку впливу відповідного акту саме на малі та середні суб'єкти господарювання, включаючи обов'язкове проведення консультацій з представниками мікро– та малого підприємництва щодо оцінки впливу регулювання, які на даний момент представниками Мінюсту не проводились». Тож експерт вважає, що на сьогодні недостатньо підстав для скасування ГКУ, поки не буде проведено детального аналізу регуляторного впливу, результативності Кодексу, всіх альтернативних варіантів розв'язання зазначеної проблеми

Отже, на сьогодні нема єдиної точки зору на проблему скасування Господарського кодексу в усіх щаблях суспільної думки і серед зацікавлених сторін: ані серед науковців, ані серед юристів, ані серед експертів. Тож без всебічного громадського обговорення, наслідком якого має стати усвідомлення необхідності і важливості даного кроку для держави, бізнесу і громадян або переконання в його непотрібності, єдиною стороною, що вимагає беззаперечної ліквідації ГКУ, залишається Міністерство юстиції України. Утім, створення робочої групи з виконання цього завдання, до складу якої мають бути залучені представники громадськості, науковці і експерти, вселяє надію на досягнення консенсусу в реформуванні такого важливого сегмента правового поля України *(Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел:*
<http://ukrainepravo.com/news/ukraine/gospodars%60kyu-kodeks-znovu-khochut%60-skasuvaty/>,
<http://onpress.info/min-yust-initsiyuye-likvidatsiyu-gospodarskogo-kodeksu-53820>,
<http://www.iepd.dn.ua/?p=3808>,
http://zib.com.ua/ua/121191-bilshist_polozhen_gospodarskogo_kodeksu_mozhut_zniknuti_vzhe.html,
<http://ukurier.gov.ua/uk/articles/chi-ye-zhittya-bez-gospodarskogo-kodeksu/>,
<http://yur-gazeta.com/publications/events/udar-po-kodifikaciyi-.html>,
http://zib.com.ua/ru/121809-ocherednaya_iniciativa_ob_otmene_gk_vualiruet_svedeniya_nauc.htm,
<http://agravery.com/uk/posts/author/show?slug=skasuvanna-gospodarskogo-kodeksu-zrobit-pravove-pole-peredbacuvanim>,
<http://expres.ua/main/2015/12/11/163885-gospodarskyi-kodeks-uzhe-ne-potriben>,
http://zib.com.ua/ru/121554-yuristi_pogovoryat_ob_otmene_hozyaystvennogo_kodeksa_ukraini.html,
<http://www.ukrinform.ua/rubric-pressconference/1944335-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-dumka-regulyatoriv-zala-1.html>,
<http://blog.liga.net/user/vmalolytneva/article/20749.aspx>)

Перспективи та шляхи приватизації в Україні

Одним з основних напрямів реформування вітчизняної економіки і визначальним для забезпечення ринкових засад її функціонування є приватизація державного майна. Нещодавно Президент України П. Порошенко підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законів України відносно вдосконалення процесу приватизації», прийнятий Верховною Радою у лютому цього року. Новий документ (автор – нардеп від «Народного фронту» А. Іванчук) покликаний зробити максимально прозорим і відкритим приватизаційний процес у сфері відчуження державної власності на користь юридичних і фізичних осіб. За словами А. Іванчука, Закон дасть змогу захистити національні інтереси в процесі реформування відносин власності, удосконалити механізми і процедуру приватизації, підвищити економічну ефективність продажу об'єктів і надходжень до державного бюджету, стане стартовим майданчиком для запуску процесу приватизації в Україні. Своїм існуванням документ удосконалює Закон України «Про приватизацію державного майна» та прописує порядок майнової приватизації. Зокрема, за новим Законом забороняється брати участь у приватизаційній діяльності юридичним та фізичним особам, які зареєстровані в державі, що визнана Верховною Радою державою-агресором або щодо яких введено санкції відповідно до законодавства, та юридичним особам компаній, власниками яких є резидент держави-агресора. У результаті, при переході держмайна в нове володіння дотримуватиметься принцип захисту й врахування національних інтересів. Таким чином, новий Закон обмежує можливість отримання у власність державного майна України рядом небажаних категорій потенційних покупців.

Також передбачається можливість залучення за рішенням уряду до підготовки до приватизації та продажу стратегічних об'єктів держави радників у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів, що сприятиме проведенню приватизаційних процедур відповідно до міжнародних стандартів. У зв'язку з цим, уряд, згідно зі встановленими нормами, передбачає можливість залучення до процесу приватизації фахівців у цій галузі, а за його реалізацію відповідатиме Фонд державного майна України. Крім того, із Закону «Про приватизацію державного майна» виключено норми стосовно обов'язкового пропонування для продажу на фондових біржах пакета акцій акціонерних товариств розміром 5–10 % статутного капіталу до проведення конкурсу, що дасть змогу запобігти дробленню пакетів акцій та прискорить процес приватизації державних компаній.

З набранням чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законів України відносно вдосконалення процесу приватизації» вимальовується перспектива початку «великої приватизації», що її влада анонсувала ще минулого року. Приватизація майна стала одним з найважливіших важелів впливу на розвиток соціально-економічної реформи в Україні. Проте завдання приватизації занадто часто звужуються до суто

фіскальних, а непослідовність та непрозорість приватизаційних процесів, їх значна політизація стають підґрунтям для неоднозначної оцінки з боку експертів, політиків, представників громадянського суспільства, створюють передумови для політичного протистояння, що, зрештою, перешкоджає формуванню коректної приватизаційної стратегії.

О. Резнік, кандидат юридичних наук, зазначає: «Однією з нагальних проблем приватизації є порядок використання надходжень від приватизації, згідно з яким практично понад 90 % усіх цих коштів спрямовується на покриття дефіциту державного бюджету. Це призводить до підміни понять “мета” і “засоби” у контексті приватизації. Як наслідок, замість того, щоб спочатку визначити щорічні обґрунтовані пооб’єктні обсяги приватизації і лише потім обчислювати суму коштів, яку може бути одержано від продажу державного майна, все робиться “з точністю до навпаки”: спочатку оцінюється потреба в додаткових джерелах бюджетних надходжень, а потім під цю суму закладається необхідний перелік об’єктів для приватизації. Подібна практика не тільки нехтує об’єктивними критеріями доцільності приватизації будь-якого державного майна, але й призводить до того, що апетити щодо збільшення бюджетного дефіциту з кожним разом зростають».

А ось думка народного депутата М. Головка, партія «Свобода»: «Переконаний, що продавати підприємства і землі під час кризи та війни – державна зрада. Першочергово необхідно ліквідувати приватні монополії, що їх контролюють по декілька олігархів. Олігархи мають піти з політики, а не залишатися політичними диктаторами, які між собою обирають керівників країни. Наслідком цих злочинних дій є те, що зараз чимало компаній енергогенерації, облгазів опинилися в руках олігархів. Вони отримують мільярди, а страждає від цього народ. В усьому світі жодна цивілізована країна не продає прибуткових підприємств, бо ж як можна продати курку, яка несе золоті яйця?!»

Намір продати державні активи за відсутності стратегії їх розвитку – це у корені помилковий підхід, вважає І. Ратинська, експерт з питань державного управління Інституту суспільно-економічних досліджень. Такий підхід, на її думку, обумовлено ситуативною політичною кон’юнктурою, що може стати вкрай небезпечним у довгостроковій перспективі. «Наскільки доцільно на нинішньому етапі розвитку країни знову “проїдати” кошти, отримані від приватизації, залишається питанням! Врешті-решт зараз ще не пізно здійснити інвентаризацію усіх державних активів, адже інколи держава не знає реального стану об’єкта управління, оскільки доволі частими є випадки, коли якусь його частину вже потихеньку відчужено через тіньові схеми, або зруйновано чи взагалі не враховано», – переконана експерт. Ще один важливий чинник, який матиме істотний вплив на якість приватизації, за її переконаннями, – це підзаконні акти, що приймаються на відомчому рівні і забезпечують деталізацію та конкретизацію приватизаційних процедур, наприклад, той же відбір радників, встановлюють вимоги до них, їх права, обов’язки та відповідальність. «Такі підзаконні акти не повинні містити в собі схем, які сприяють превалюванню інтересів певних ділових кіл над іншими, а також дозволяють приймати рішення державними

службовцями на власний розсуд», – зазначила І. Ратинська. До речі, і в Європейському банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) розчаровані ходом приватизації в Україні. Про це повідомив керуючий директор ЄБРР зі Східної Європи і Кавказу Ф. Маліж. «Приватизація в Україні є вкрай необміркованою. Необхідно терміново реформувати банківську систему і енергетичний сектор країни, а також подолати корупцію у держкомпаніях», – зазначив Ф. Маліж. Він також додав, що ЄБРР чекає від України рішучих кроків з приватизації у 2016 р. «Не зовсім погоджуюся з планами щодо прибутків, які принесе приватизація. Вона, у першу чергу, повинна скоротити неефективні системи, неефективний менеджмент і має бути прозорою», – зазначив представник ЄБРР.

Нагадаємо, у держбюджеті України на 2016 р. передбачено дохід від приватизації у розмірі 17,1 млрд грн. Торішній план бюджетних надходжень від приватизації було затверджено у майже такому ж обсязі – 17 млрд грн. За фактом його було виконано менш ніж на 1 % (!) – до українського бюджету за цією статтею у 2015 р. надійшло близько 150 млн грн. Проте заступник голови Фонду державного майна Н. Лебідь з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України відносно вдосконалення процесу приватизації», який має, за задумом, стати початком масштабної приватизації, прогнозує отримання навіть близько 34 млрд грн від приватизації у 2016 р.

До відома, у 2016 р. Фонд державного майна України планує виставити на продаж близько 450 об'єктів приватизації, серед яких 21 підприємство аграрного сектору. Прем'єр-міністр України А. Яценюк заявив, що цього року в Україні вкрай необхідно провести масштабну і прозору приватизацію, а розпочати її треба з продажу енергетичних компаній, таких як «Центренерго» та держпідприємств «Українське Дунайське пароплавство» й Одеський припортовий завод. А міністр економічного розвитку і торгівлі України А. Абрамовичус заявив, що Одеський припортовий завод стане першим підприємством, яке буде продано іноземним інвесторам.

Зазначимо, що під час недавнього візиту офіційної делегації Міністерства енергетики і вугільної промисловості України до Туреччини було проведено перемовини в цій сфері. Зокрема, обговорено проекти співпраці в галузі атомної енергетики, перспективи залучення турецьких фахівців з видобутку уранової руди та виробництва уранового концентрату до роботи в Україні. «Турецька сторона висловила зацікавленість в участі у процесі приватизації енергетичних активів України, зокрема, вугільних шахт», – констатував міністр енергетики і вугільної промисловості В. Демчишин. Однак треба пам'ятати, як зазвичай проходила приватизація в Україні за років незалежності, коли розпродали близько 20 тис. державних підприємств, фабрик, заводів фактично за безцінь. А пересічні ж українці багатішими від цієї «прихватування» аж ніяк не стали. Тому спадає на думку, що чергова хвиля такої приватизації може призвести до того, що стратегічні підприємства знову будуть продані «потрібним» покупцям за заниженою вартістю, і, у підсумку, навряд чи бюджет країни від цього виграє.

Сьогодні українська громада у більшості своїй наполягає на питанні

повернення в державну власність підприємств, які є стратегічно важливими та незаконно приватизованими, а не продавати те, що залишилося у власності держави. Але бачимо, що уряд, замість проведення реальних реформ, які мали б стабілізувати економіку, як завжди, не спромігся ні на що інше, ніж як на продаж державних підприємств. Перехід до ринкової економіки – це докорінна перебудова її структури, системи господарювання загалом. Величезна складність і глибина цього процесу вимагають здійснення широкого комплексу заходів, серед яких вирішального значення набуває приватизація державного майна. У зв'язку з цим ніж як нагальними стали питання, пов'язані з правовим регулюванням договірних відносин купівлі-продажу саме в цій сфері.

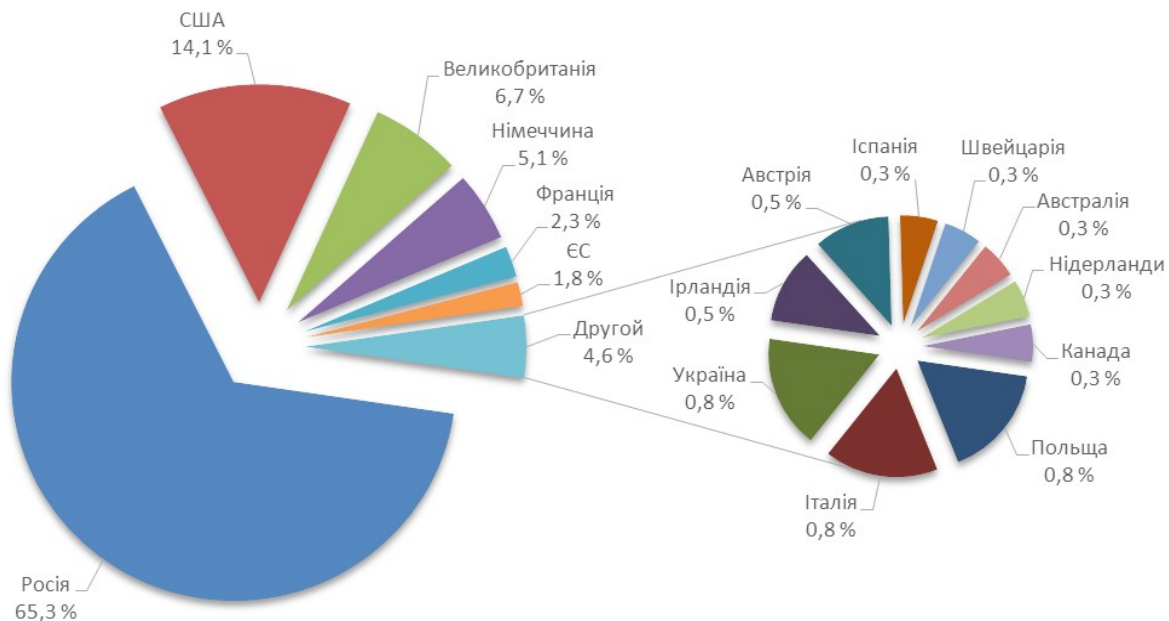
Але в країні, яка тільки розпочинає боротьбу з тотальною корупцією, без громадського контролю (за наявності наполегливого попиту на стратегічні підприємства з боку окремих бізнес-груп і за підтримки їх владою) існуюча система може практично безперешкодно перетворити прозору приватизацію на замовну. А держава за цього фактично втратить будь-який контроль за розподілом власності під час приватизації, не забезпечивши ні достатнього збереження виробничого потенціалу, ні захисту інтересів пересічного громадянина. Та ж будемо сподіватися, що цей Закон не стане черговим кроком «у нікуди» наших парламентарів щодо перспектив економічної розбудови українського суспільства *(Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Скиба М. Приватизація як інструмент структурних перетворень в економіці України: поняття, основні проблеми та шляхи їх вирішення (<http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2010-4-18.pdf>); Рада заборонила росіянам приватизувати українські підприємства (інтернет-видання Держо.іа)).*

ІНФОРМАЦІЙНІ АКЦЕНТИ

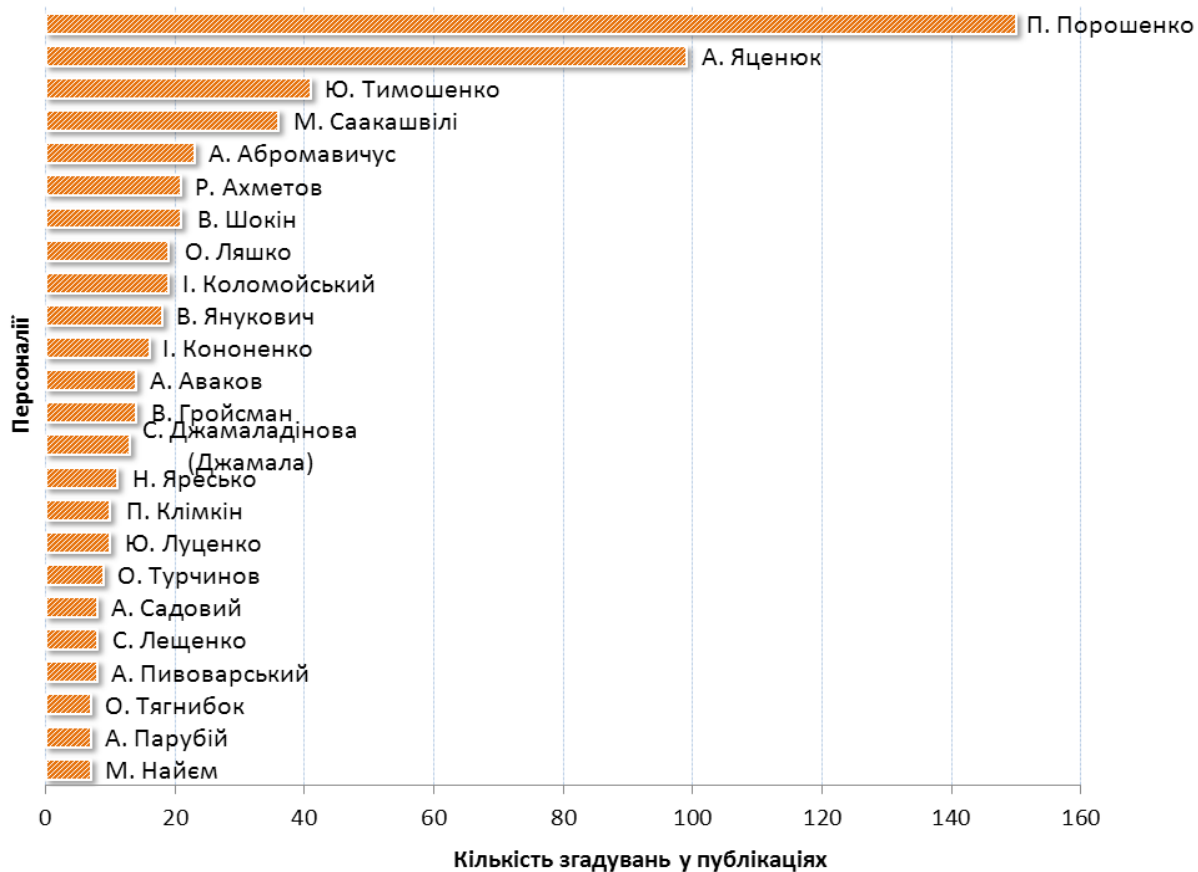
Підготовка і виконання проекту:

А. Берегельський, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

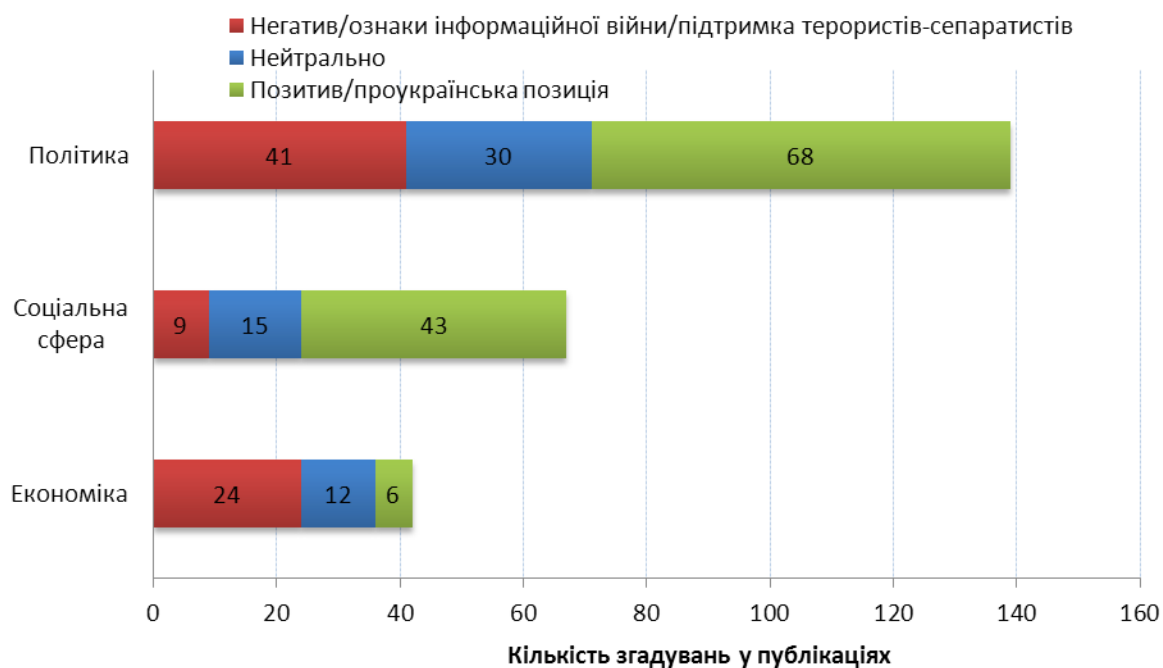
Співвідношення кількості публікацій по світу

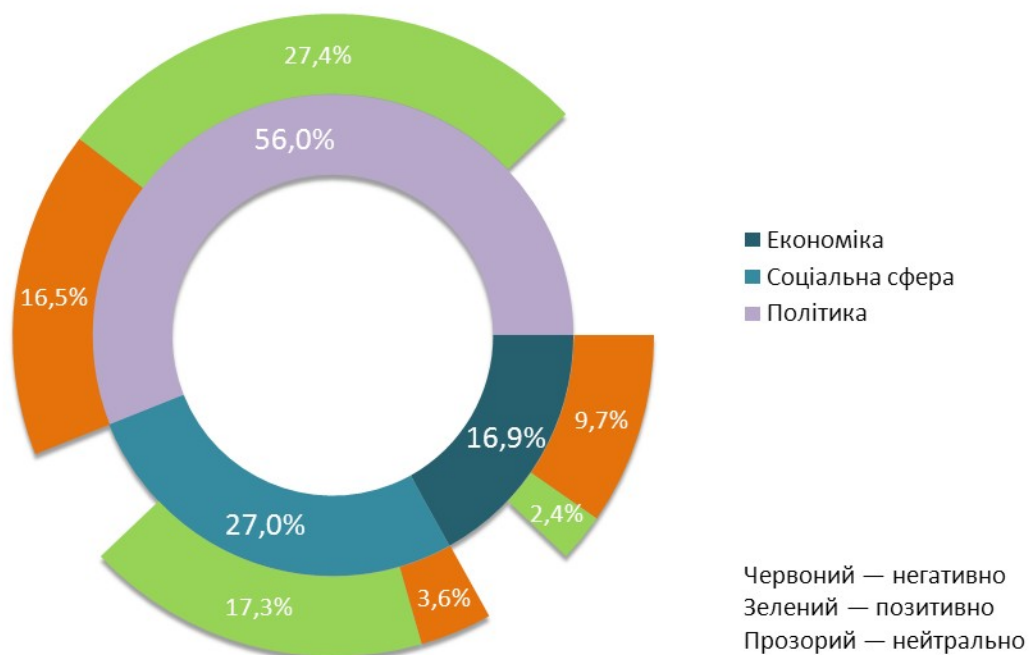
Персоналії в зарубіжних ЗМІ

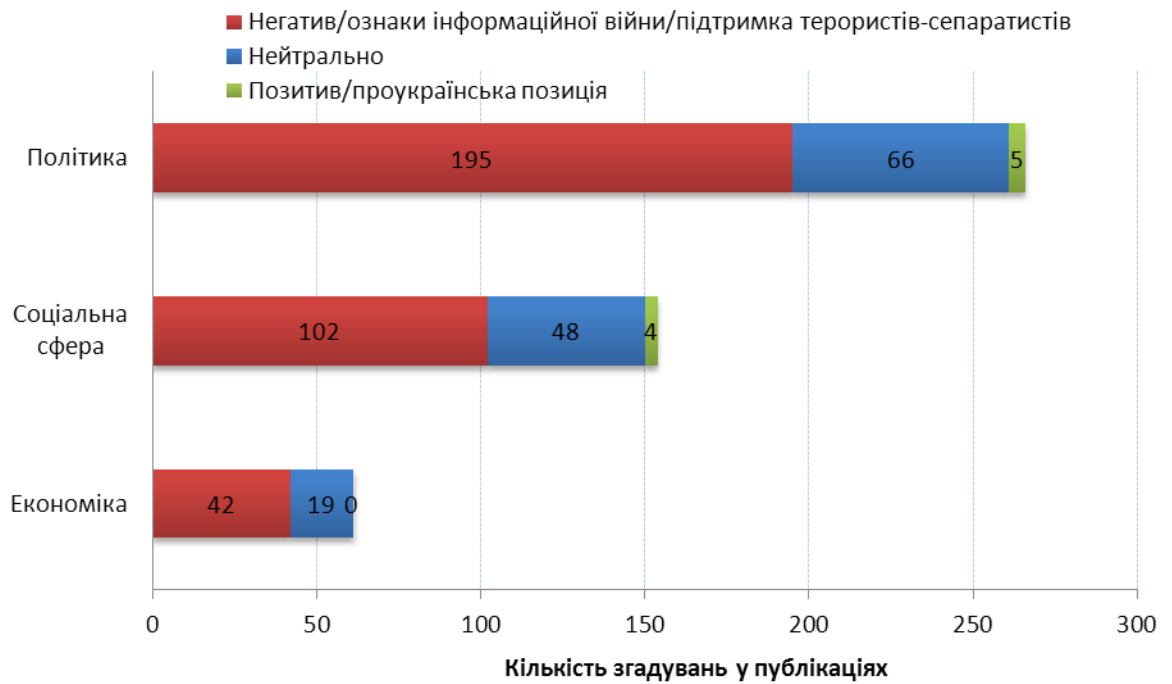
Оціночний розподіл за сферами діяльності (західні ЗМІ)

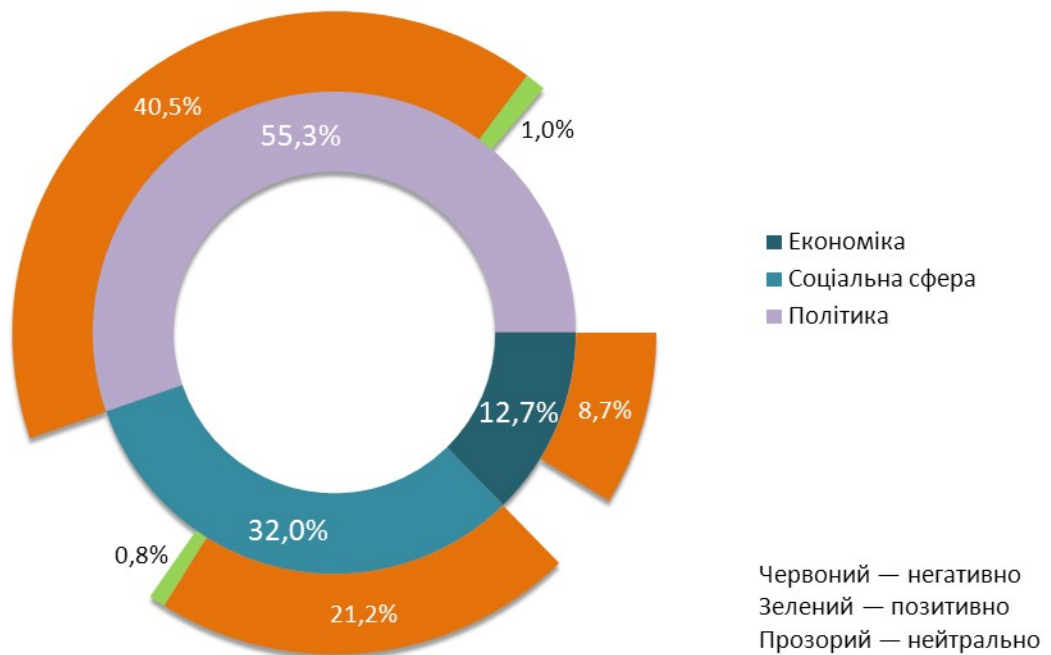
Оціночний розподіл за сферами діяльності (західні ЗМІ)

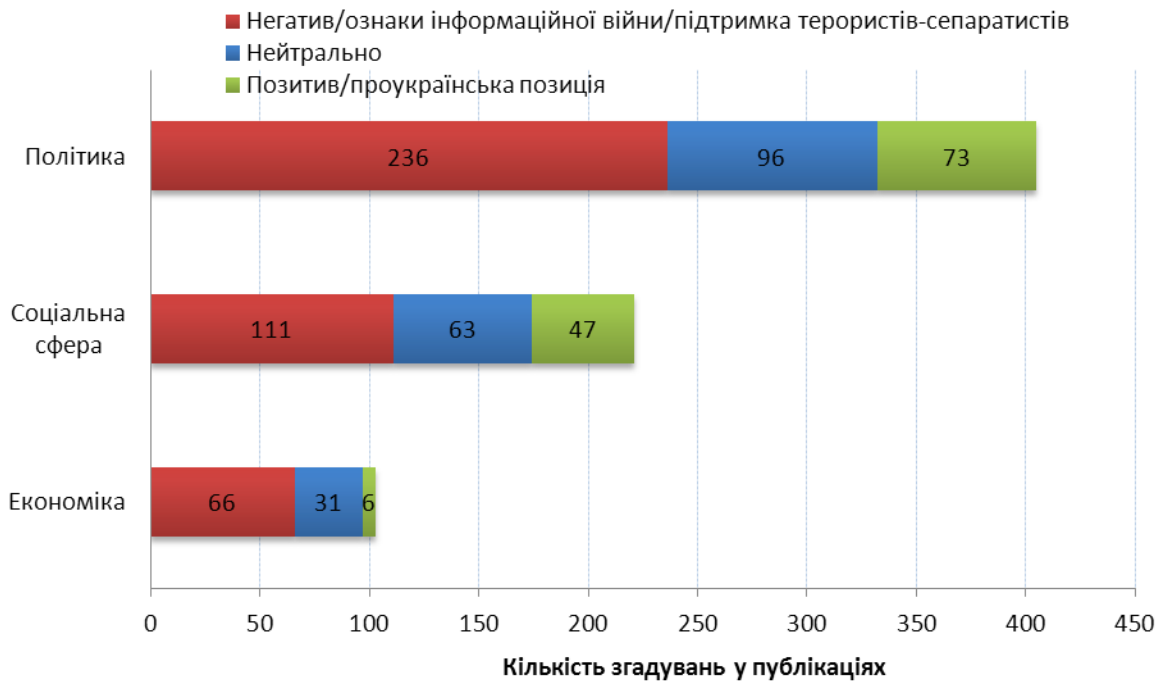
Оціночний розподіл за сферами діяльності (російські ЗМІ)

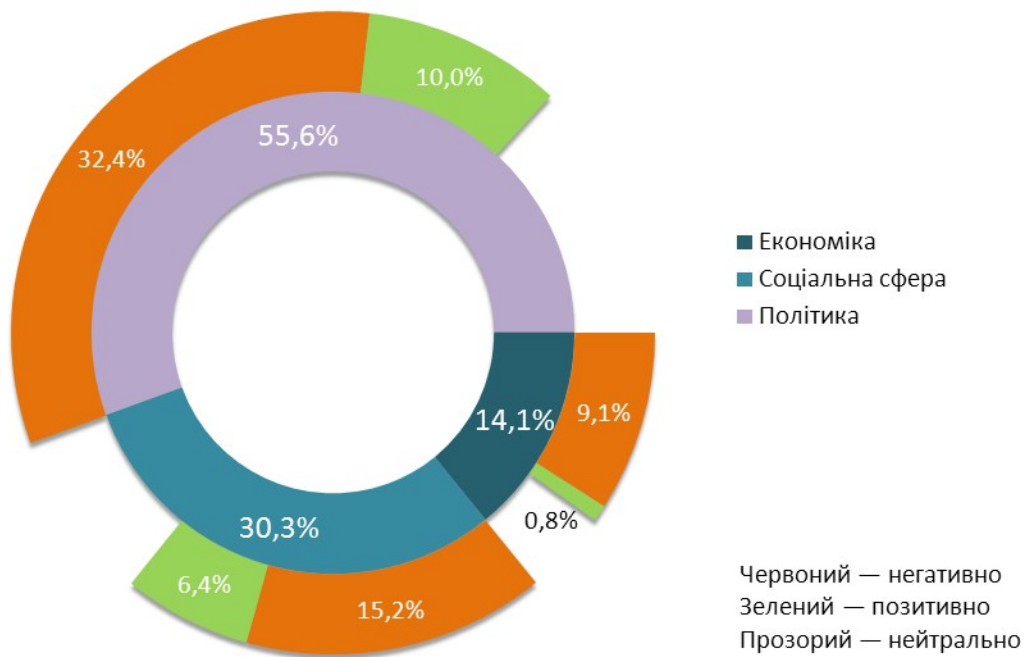
Оціночний розподіл за сферами діяльності (російські ЗМІ)

Оціночний розподіл за сферами діяльності

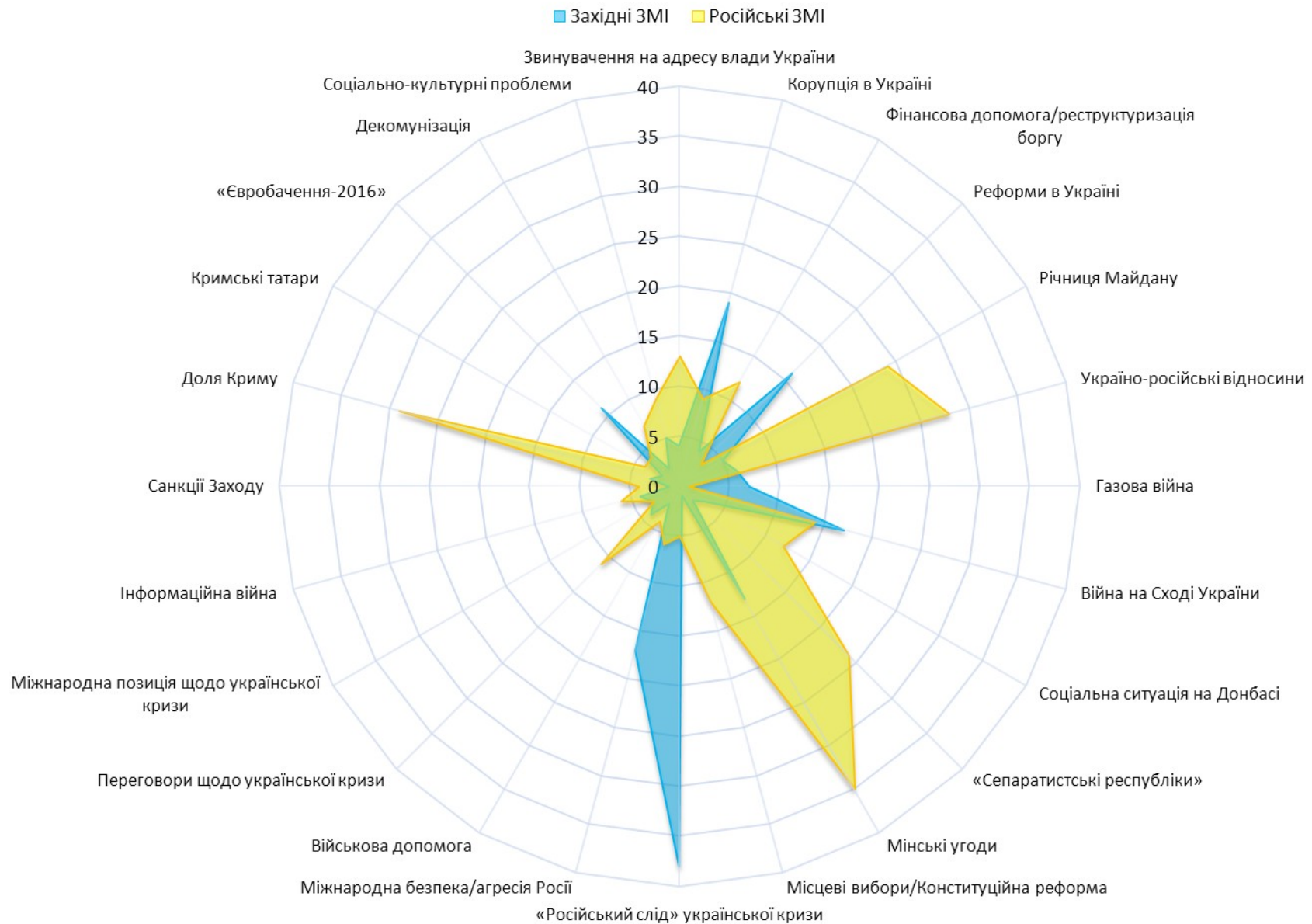

Оціночний розподіл за сферами діяльності

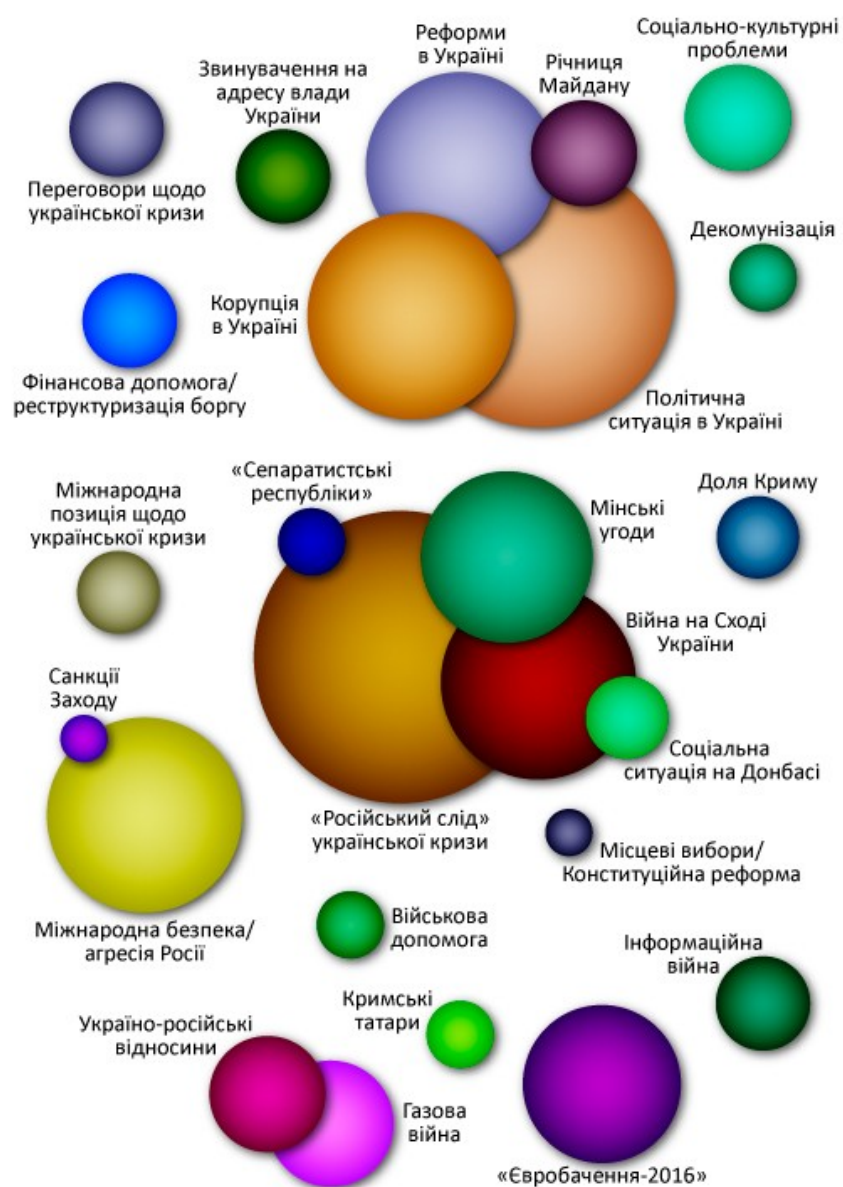

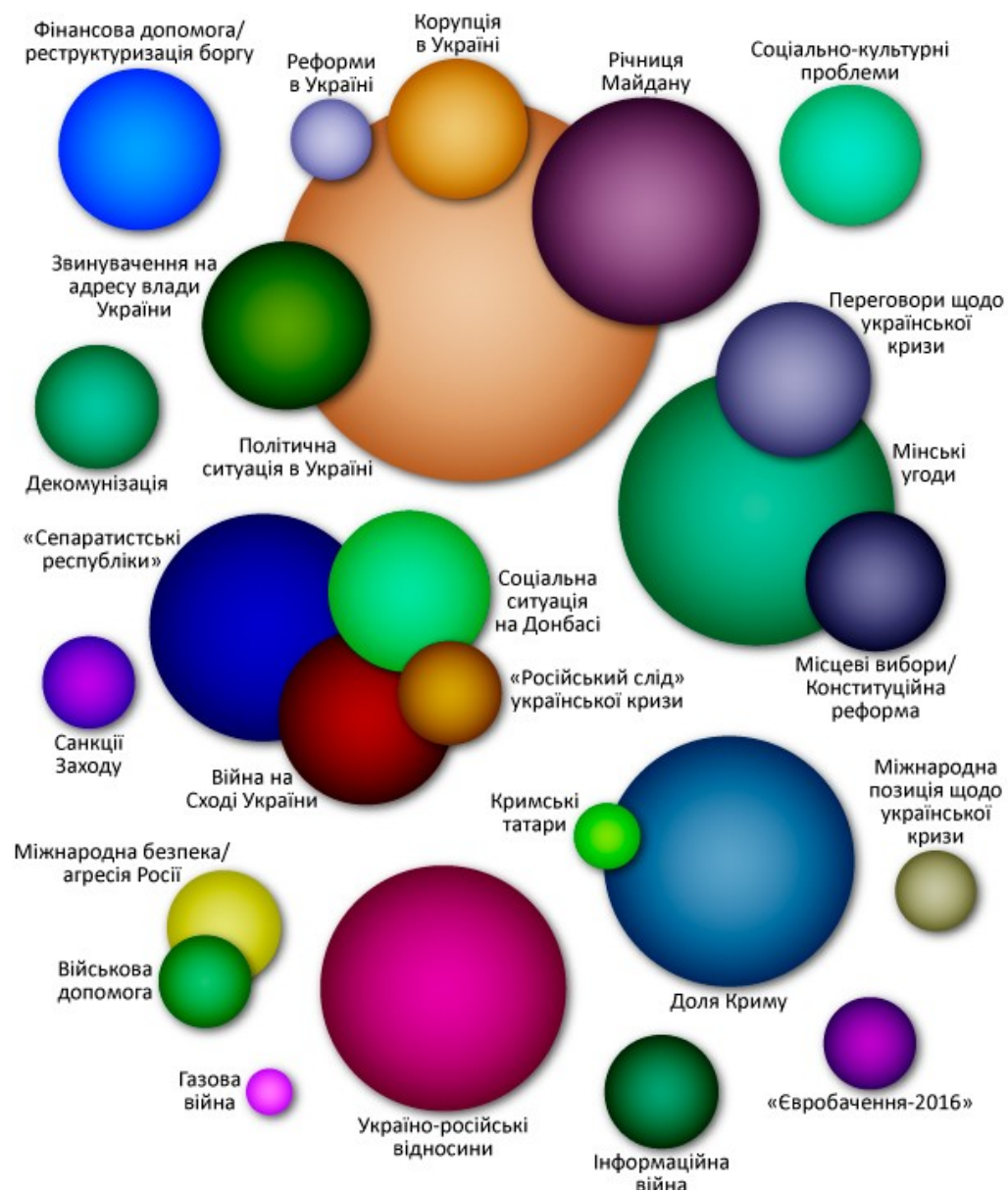
Співвідношення ключових тегів у західних та російських ЗМІ

Західні ЗМІ

Російські ЗМІ

ПРАВО: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

О. Єфімов, адвокат, аудитор, канд. юрид. наук

Податкові аспекти цивільно-правового договору оренди

Скільки б не заперечували податківці вплив цивільно-правового регулювання на податкові відносини, він все одно лишається і залишатиметься. І від формулювання умов цивільно-правового договору оренди залежатимуть податкові наслідки. Тому не варто ігнорувати юридичні аспекти договору оренди, щоб потім не дивуватися небажаним податковим наслідкам

Відповідно до підпункту 134.1.1 Податкового кодексу України (ПК) об'єктом оподаткування є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, що його визначають шляхом коригування фінансового результату до оподаткування, визначеного у фінансовій звітності підприємства згідно з національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності, на різниці, які виникають відповідно до положень розділу III ПК. При цьому базою оподаткування є грошове вираження цього об'єкта (ст. 135 ПК).

Господарські операції в межах відносин оренди, в результаті яких виникають доходи і витрати, тобто відбувається вплив на базу оподаткування, врегульовано положеннями П(С)БО 14 «Оренда».

Витрати орендаря

Облік оренди в орендаря залежить від її виду: оперативна чи фінансова. Відповідно до пункту 4 П(С)БО 14 фінансовою орендою є оренда, яка передбачає передачу орендареві усіх ризиків та вигід, пов'язаних із правом користування та володіння активом. Перелік ознак, за наявності хоча б однієї з яких оренду вважають фінансовою, наведений у тому ж таки пункті 4 П(С)БО 14. Усе решта є операційною орендою.

Фінансова оренда

У разі фінансової оренди орендар відображає у складі витрат:

різницю між сумою мінімальних орендних платежів і вартістю об'єкта фінансової оренди, за якою його відображено у бухгалтерському обліку орендаря на початок строку фінансової оренди. Ця різниця є фінансовими витратами орендаря, її відображають у бухгалтерському обліку і звітності лише в сумі, що стосується звітного періоду;

суму амортизації об'єкта фінансової оренди, яку орендар нараховує упродовж періоду очікуваного використання активу.

Витрати орендаря на поліпшення об'єкта фінансової оренди (модернізацію, модифікацію, добудову, дообладнання, реконструкцію тощо), які збільшують майбутні економічні вигоди, що первісно очікувалися від його використання, відображають як капітальні інвестиції, включаючи їх до вартості об'єкта фінансової оренди. Втрати від зменшення корисності об'єктів фінансової оренди орендар визнає в порядку, передбаченому П(С)БУ 7 «Основні засоби».

Операційна оренда

Плату за користування об'єктом операційної оренди визнають витратами

згідно з П(С)БУ 16 «Витрати» на прямолінійній основі протягом строку оренди або з огляду на спосіб одержання економічних вигід, пов'язаних із використанням об'єкта операційної оренди. При цьому на суму заохочення орендаря щодо продовження або укладення нової орендної угоди його витрати з орендної плати зменшують протягом строку оренди.

Витрати орендаря на поліпшення об'єкта операційної оренди (модернізацію, модифікацію, добудову, дообладнання, реконструкцію тощо), які збільшують майбутні економічні вигоди, що первісно очікувалися від його використання, орендар відображає як капітальні інвестиції у створення (будівництво) інших необоротних матеріальних активів.

Дохід орендодавця

Облік оренди в орендодавця також розмежовують залежно від того, є оренда фінансовою чи оперативною. Так, різниця між сумою мінімальних орендних платежів і негарантованої ліквідаційної вартості об'єкта фінансової оренди і теперішньою вартістю цієї суми, що визначена за орендною ставкою відсотка, є фінансовим доходом орендодавця.

Фінансовий дохід орендодавця між звітними періодами протягом строку оренди розподіляють із застосуванням орендної ставки відсотка щодо залишку дебіторської заборгованості орендаря на початок звітного періоду.

Орендна ставка відсотка – це ставка відсотка, за якою теперішня вартість суми мінімальних орендних платежів і негарантованої ліквідаційної вартості дорівнює справедливій вартості об'єкта фінансової оренди на початок строку оренди. Якщо негарантована ліквідаційна вартість протягом строку оренди зменшувалася, розподіл фінансового доходу між звітними періодами протягом строку фінансової оренди потрібно переглянути.

Витрати орендодавця з укладання угоди про фінансову чи оперативну оренду (юридичні послуги, комісійні винагороди) визнають іншими витратами того звітного періоду, у якому вони відбувалися.

Дохід від операційної оренди (крім доходу від оренди об'єктів інвестиційної нерухомості) визнають іншим операційним доходом відповідного звітного періоду на прямолінійній основі протягом строку оренди або зважаючи на спосіб одержання економічних вигід, пов'язаних із використанням об'єкта операційної оренди. На суму заохочення орендаря щодо продовження або укладення нової орендної угоди орендодавець зменшує протягом строку оренди доходи від орендної плати.

Отже, слід чітко розмежовувати ситуації, у яких витрати з оплати оренди й інші витрати орендаря чи орендодавця є його фінансовими витратами, а доходи – фінансовими доходами, які разом чи окремо впливають на розмір бази оподаткування.

Предмет договору оренди

Відповідно до статті 759 Цивільного кодексу України (ЦК) за договором найму (оренди) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк. Договір оренди, як і будь-який інший цивільно-правовий правочин, має істотні умови, до яких належать предмет, ціна, строк тощо. Отже, терміни «найм» та «оренда» в цьому сенсі й далі за текстом застосовуватимемо як синоніми.

Індивідуальні ознаки

Предметом договору найму може бути річ, яка визначена індивідуальними ознаками і зберігає свій первісний вигляд за неодноразового використання (неспоживна річ). Наприклад, договором оренди не є договір оренди місця для паркування, якщо він не передбачає конкретного індивідуально визначеного місця на паркінгу. Ба більше, якщо орендодавець за таким договором залишить за собою право ставити чи переставляти автомобіль на будь-яке інше місце, то це точно буде не оренда, а послуги з паркування.

Отже, якщо за договором оренди вам надають гарантію, що автомобіль буде припарковано у будь-якому разі, але не обов'язково на одному й тому самому місці, то це не договір оренди, а договір надання послуг з паркування. Для віднесення їх вартості до складу витрат «орендареві» слід підтвердити факт отримання таких послуг.

Наприклад, якби це був договір оренди індивідуально визначеного місця для паркування, нарахована орендна плата могла би збільшити витрати, навіть якщо автомобіль на цьому місці не стояв жодної ночі або жодного дня. Якщо ж місце для паркування індивідуально не визначено, й автомобіль так само на паркінг не заїхав жодного разу, витрати за таким договором до складу орендних витрат включати не можна.

Неспоживний характер

Неспоживний характер речі також є особливістю предмету оренди. Не можна орендувати пляшку вина, якщо повертатимуть іншу пляшку такого самого вина. Договір оренди вина можливий лише в тому разі, коли орендар не має наміру його споживати.

Наприклад, вино орендують у колекціонера, аби показувати його відвідувачам якогось заходу для створення відповідного іміджу. Потім цю саму пляшку вина повертають колекціонеру-орендодавцеві цілою та неушкодженою.

Майнові права орендодавця

Третьою особливістю предмета оренди є те, що відповідно до статті 761 ЦК право передавати майно у найм має власник речі або особа, якій належать майнові права. Орендодавцем (наймодавцем) може бути також особа, уповноважена на укладення договору найму.

Отже, укладаючи договір оренди, предмет якого не визначається індивідуальними ознаками або споживається протягом оренди, сторони ризикують тим, що витрат за таким договором не визнаватимуть. Такий самий ризик несуть орендарі за договором оренди, що укладений не з власником предмета оренди чи уповноваженою ним особою.

Орендна плата

Відповідно до статті 180 Господарського кодексу України (ГК) під час укладання господарського договору сторони в будь-якому разі зобов'язані погодити предмет, ціну і строк дії договору.

Розмір орендної плати

Розмір орендної плати потрібно встановити у договорі оренди. Проте, якщо розмір орендної плати не встановлений у договорі, це не означає, що його не існує. У цьому разі його слід визначати з огляду на споживчу якість речі та інші обставини, які мають істотне значення.

Однак не радимо «гратися» з таким правом, не передбачаючи в договорі розміру орендної плати. По-перше, у податківців може виникнути спокуса встановити занижену орендну плату для орендаря та завищену – для орендодавця, аргументуючи своїм особистим баченням споживчої якості речі та інших істотних обставин. По-друге, ускладниться використання як орендарем, так і орендодавцем методу нарахування орендної плати, якщо раптом її не буде сплачено вчасно.

Перегляд розміру орендної плати

Законом або договором може бути встановлено періодичний перегляд, зміну (індексацію) розміру плати за користування майном. Якщо сторони договору оренди цим правом скористалися, їм варто пам'ятати, що це право слід реалізовувати своєчасно. Адже якщо період, на який встановлено орендну плату, спливе, а сторони забудуть її переглянути на наступний період, то навіть сплачена орендна плата у витратах орендаря буде з великим знаком запитання.

Щоб цього уникнути, доцільно прописати у договорі застереження про те, що до перегляду розміру орендної плати на наступний період орендар зобов'язаний сплачувати її у розмірі попереднього періоду. У такому випадку буде зрозуміло, чому орендар нараховував, включив до витрат і сплатив саме таку суму орендної плати.

Можливість користуватися предметом оренди

Відповідно до частини шостої статті 762 ЦК орендар (наймач) звільняється від плати за весь час, протягом якого він не міг користуватися майном через обставини, за які він не відповідає. Наприклад, якщо внаслідок повені підземний паркінг затопило, і впродовж цілого місяця орендар не міг туди заїхати автомобілем, орендну плату за цей місяць ані нараховувати, ані сплачувати не потрібно. Навіть якщо цей факт приховати від податківців, не варто сподіватися на те, що їм не стане про це відомо від інших орендарів-сусідів.

Тож радимо чітко встановлювати у договорі оренди розмір орендної плати і сплату її винятково за можливості користуватися предметом оренди.

Отже, підсумуємо. Укладаючи договір оренди і виконуючи зобов'язання за ним, з метою уникнення негативних податкових наслідків слід зважати на таке.

Предмет оренди має бути визначений індивідуальними ознаками, і його не можна споживати в ході використання. Крім того, надавати його в оренду має право винятково власник чи уповноважена ним особа.

Не слід нехтувати чітким встановленням розміру орендної плати й умови її сплати винятково за можливості користуватися предметом оренди.

Слід також контролювати правомірний період орендного користування. Коли він спливе, його треба вчасно і правильно подовжити, щоб не втратити право відносити орендну плату до складу витрат (*Персональний сайт Олександра Єфімова (<http://yefimov.com.ua/?p=1857>)*).

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Огляд валютного ринку

Обзор валютного рынка в Украине за март 2016 года

Евро

Валютная пара евро/доллар на мировом рынке продемонстрировала значительный рост в марте на фоне заявлений ЕЦБ о сдержанности в отношении дальнейшего расширения стимулирующих программ и заявлений ФРС о сдержанности в отношении ужесточения кредитно-денежной политики. По итогам месяца пара выросла до максимальных отметок с октября 2015 года – на 4,6% с 1,087 до 1,1378.

Для стимулирования экономики еврозоны и снижения девальвационных ожиданий, ЕЦБ в марте понизил базовую ставку с 0,05% до 0%, депозитную ставку с -0,3% до -0,4%, а также расширил программу выкупа активов с 60 млрд. евро до 80 млрд. евро. Вместе с тем, глава регулятора Марио Драги отметил, что ставки будут оставаться низкими продолжительное время, однако дальнейшего снижения ставок не будет, если не изменятся обстоятельства. В свою очередь, глава ФРС Джанет Йеллен, заявила о наличии рисков для экономики США со стороны замедления экономики Китая, низких сырьевых цен и глобальной нестабильности, что требует более взвешенного подхода к дальнейшему повышению учетной ставки.

Курс продажи безналичного евро в Украине в марте вырос на 2,1% до 29,96 грн., наличного – снизился на 0,7% до 29,94 грн.

Доллар США

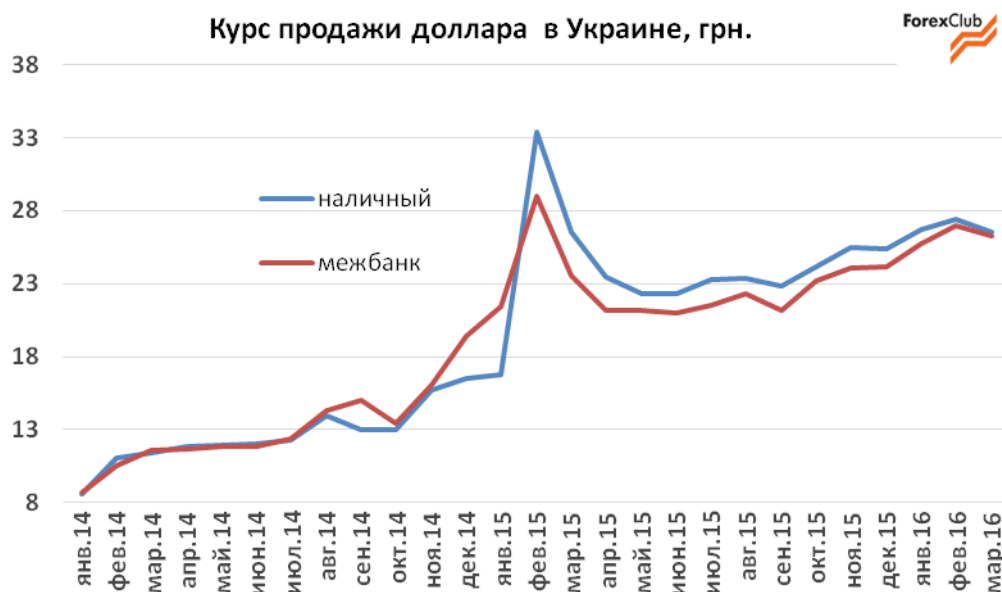
Украинский валютный рынок провел март в тренде на укрепление, чему способствовало растущее предложение валюты при относительно стабильном спросе. В связи с началом активной фазы весенней посевной и необходимостью значительных ресурсов для ее проведения, аграрии заводили валютные кредиты и валютные ресурсы со своих счетов. Также оживление отмечено у металлургов и рудных компаний, благодаря улучшению ценовых тенденций и увеличению внешних поставок в этот период.

Курс гривны по отношению к доллару США в первой половине месяца достиг отметки 25,5 грн., что позволило НБУ провести выкуп валюты с рынка. Длинные выходные в Украине, США и Европе, а также политическая нестабильность временно снизили приток экспортной выручки, но уже во второй половине марта ситуация на рынке стабилизировалась, а курс зафиксировался в диапазоне 25,95–26,5 грн. за доллар США.

Отсутствие политического консенсуса ограничивало укрепление гривны, и выступало фактором спекуляций. Впрочем, на фоне достижения относительного баланса спроса и предложения, данные спекуляции не оказывали весомого влияния на общую тенденцию. Кроме того, НБУ на межбанке, в этот период существенно снизил ограничение заявок на покупку валюты импортерами, выкупал валюту, и осуществлял валютные интервенции, сглаживая колебания.

Принятые меры по ослаблению ограничений на валютном рынке не оказали негативного влияния на общерыночные тенденции, что выступает предпосылкой к дальнейшей либерализации рынка.

Курс продажи безналичного доллара США в Украине по итогам марта снизился на 2,4% до 26,30 грн., наличного – на 3,3% до 26,49 грн. Среднедневное предложение американской валюты относительно февраля выросло на 9,2%. Относительно марта 2015 года торговый оборот вырос на 1,8%.

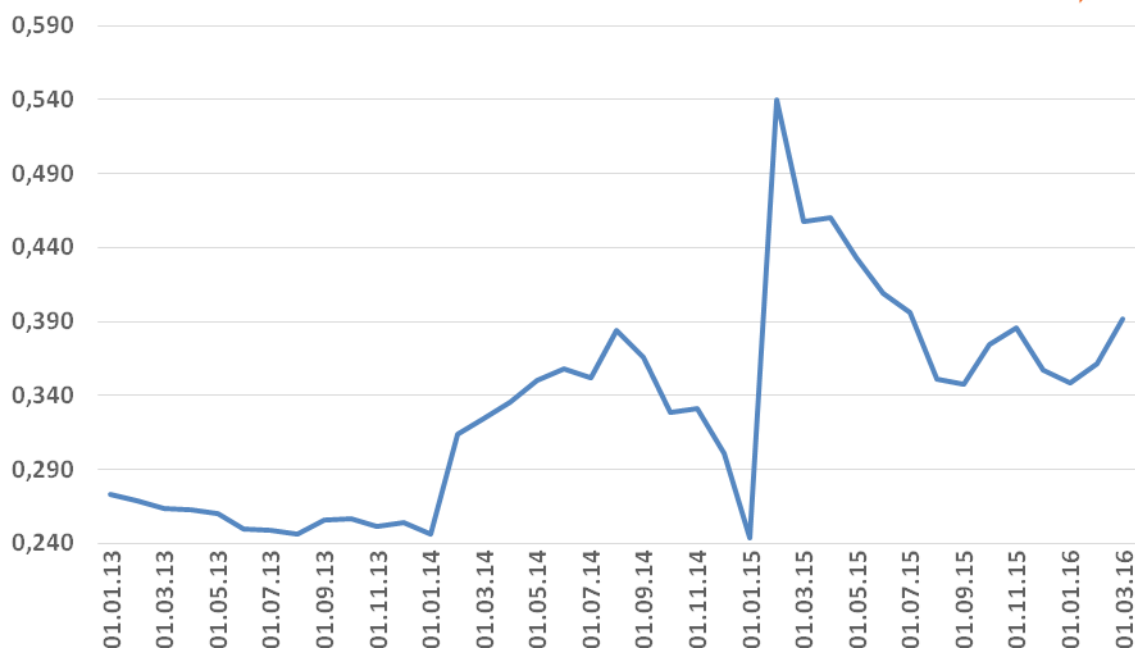

Средний размер спреда по наличным операциям с долларом США в марте сохранился на уровне 2,7%, что является самым низким значением с начала 2015 года, и свидетельствует о переходе рынка к нормальному функционированию, и сокращению спекулятивных арбитражных операций.

Российский рубль

Курс продажи безналичного рубля в Украине в марте вырос на 10,8% до 0,393 грн., наличного – на 8,3% до 0,391 грн. Такая динамика российской валюты была обеспечена ростом стоимости нефти на мировых рынках и снижения конфронтации на Ближнем Востоке, после вывода части российской армии из Сирии. По отношению к доллару США рубль укрепился на 10,6% – с 74,94 до 67,03 руб.

Прогноз валютного рынка в Украине на апрель 2016 года

На валютном рынке в апреле могут сохраниться текущие границы торгового диапазона, а спрос и предложение на валюту будут сбалансированы. В конце месяца, в преддверии длительных выходных, возможны перепады ликвидности и предложения.

Главными источниками поступления валюты в страну останутся аграрные компании, горно-металлургический комплекс и машиностроительный сектор. Дополнительные поступления ожидаются в рамках докапитализации банков, по итогам решений общих собраний акционеров.

«Вероятно, НБУ продолжит политику либерализации рынка, с учетом позитивных результатов марта. При этом отказы по заявкам на покупку валюты будут ограниченными. Для сглаживания колебаний НБУ может осуществлять валютные интервенции и покупки, при необходимости. Сформированных золотовалютных резервов на сегодняшний день достаточно для проведения таких действий в рамках диапазона курса 25-27,5 грн. за доллар США», – отмечает Андрей Шевчишин, ведущий эксперт информационно-аналитического центра FOREX CLUB в Украине.

Также, при неизменности внутреннего и внешнего фона, снижение гривны ниже верхней границы диапазона будет сопровождаться наращиванием продаж валюты, в то время как достижение уровня 25 грн. за доллар США будет стимулировать активные покупки со стороны импортеров, поскольку такой курс позволяет им находиться в ценовой конкуренции с внутренними производителями.

Выплаты по ликвидированным банкам уже не оказывают давления на рынок. Стабилизация уровня зарплат, а также высокие основные расходы

домохозяйств – сдерживают активность покупателей. Выравнивание наличного и безналичного рынков, очищение рынка от схемных компаний позволяют смягчать условия работы на рынке.

Главными факторами влияния на валютный рынок в апреле будет выступать политическая ситуация в стране, что определяет перспективы реформ и сотрудничества с МВФ, а также ценовые тенденции на сырьевых рынках, которые будут определять активность украинского экспорта.

Кроме того, влияние будут оказывать действия ФРС США в отношении денежно-кредитной политики, развитие ситуации в Китае, а также конференции МВФ и Всемирного банка, запланированные в середине апреля.

Доллар США

Курса безналичного и наличного доллара США в апреле может составить 25,5–27,5 грн., при этом будет тяготеть к нижней границе диапазона.

При негативном сценарии развития ситуации на рынке, курс может достигнуть более высокого ценового диапазона – 27,5-31,5 грн. Однако это возможно при условии реализации более агрессивных внешних и внутренних рисков, с масштабными социально-экономическими последствиями.

Евро

Диапазон колебания евро на международном рынке в апреле, по оценкам аналитиков FOREX CLUB в Украине, может составить 1,05–1,15. Движение евро будет зависеть от экономических тенденций в еврозоне и ожиданий рынка относительно дальнейшей политики ФРС США.

Кроме того, сохраняются риски для валюты со стороны Великобритании, в случае выхода последней из ЕС, а также значительно возросшей террористической угрозе и возможного введения ограничений на границе членов ЕС. Средний курс продажи наличного евро в Украине, исходя из базового сценария, может колебаться в диапазоне 28–31,5 грн.

Российский рубль

Курс рубля в апреле может стабилизироваться на мировых рынках, однако останется под влиянием котировок нефти. В центре внимания рынка будет запланированная на 17 апреля встреча нефтедобывающих стран относительно заморозки уровня нефтедобычи для снижения избытка предложения на мировом рынке. Диапазон колебания курса продажи наличного рубля в апреле может составить 0,35-0,39 грн.

Моніторинг законодавства

Підготовлено компанією

«ЄФІМОВ ТА ПАРТНЕРИ адвокати · аудитори · податкові консультанти»

Головні зміни

- в Україні планують створити фінансову поліцію;
- з 01.04.2016 р. нова форма податкової накладної.

Податки і збори

Податок на додану вартість

- про податки при придбанні комісіонером-резидентом товарів у нерезидента для постачання іншому нерезиденту;
- компенсація земельного податку не обкладається ПДВ;
- як слід визначати обсяги операцій для реєстрації платником ПДВ.

Податок на прибуток

- МНМА на ОЗ: висновки ДФСУ.

Державана допомога, єдиний соціальний внесок

- відповідальність за несплату держдивідендів;
- оновлено інструкцію з оформлення матеріалів про адмінправопорушення;
- бажане за дійсне: на думку ДФСУ, порушення строку прийняття не є підставою для скасування ППР.

Єдиний податок

- чи може бути інтернет-провайдер платником єдиного податку?
- юрособа на III групі єдиного податку може бути звільнена від сплати земельного податку.

Державна допомога, ЄСВ

- під час декрету змінився розмір мінімальної зарплати: робимо перерахунок ЄСВ

Державне регулювання

Перевірки. Контроль. Штрафи. Податковий борг

- податкова міліція більше не перевірятиме місцезнаходження платників податків за запитом податківців;
- перенесення строку планової перевірки у зв'язку із втратою документів без права на оскарження;
- умови та порядок допуску посадових осіб контролюючих органів до проведення документальних виїзних перевірок;
- призначення документальної позапланової перевірки у разі ненадання відповіді на запит податкової.

Зед і митне регулювання, валюта

- розрахунки підприємця через термінал – з РРО чи без?

Ліцензії, патенти, дозволи

- окремі управління юстиції вже не реєструють нерухомість і бізнес;
- Мін'юст надав можливість безкоштовного доступу через сайт Міністерства до результатів надання адміністративних послуг у сфері держреєстрації.

Фінансовий моніторинг

- НБУ роз'яснив в яких випадках банк може відмовити у здійсненні фінооперації;
- НБУ уточнив порядок перевірок банків з питань запобігання відмиванню доходів.

Ліквідація та банкрутство

- порушення справи про банкрутство також можливе щодо неприбуткової організації;
- відмова банкрута в особі ліквідатора від позову про витребування майна на користь такого банкрута суперечить законодавчо визначеним функціям ліквідатора.

Державні закупівлі

- затверджено порядок визначення предмета державних закупівель;
- затверджено порядок оприлюднення інформації про державні закупівлі;
- затверджені форми документів у сфері публічних закупівель.

Галузі і сфери діяльності

Фінансові послуги

- НКЦПФР затвердила зміни до Ліцензійних умов провадження депозитарної та клірингової діяльності;
- врегульовано деякі питання проведення інспекційних перевірок НБУ;
- уточнено порядок інформування громадськості про систему гарантування вкладів фізосіб.

Спирт і тютюн

- внесено зміни до положення про акцизні марки.

Об'єкти правовідносин

Земля

- зменшено ставки земельного податку за ділянки, зайняті житловим фондом в м. Києві;
- нормативна грошова оцінка земель в межах економіко-планувальної зони в м. Києві зменшиться;
- затверджено форму витягу з Державного реєстру оцінювачів з експертної грошової оцінки земельних ділянок;

– чергова зміна думки ДФСУ щодо сплати єдиноподатником земельного податку під переданою в оренду нерухомістю.

Нерухомість

– операція з реалізації майнових прав на нерухоме майно для забудовника об'єкта житлового фонду оподатковується ПДВ за ставкою 20 відсотків

– про те як зареєструвати права власності на нерухомість, що розташоване в Криму.

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА ³

Блог на сайті: Юридический блог компании Yurimex

Про автора: Полищук Мария

Позиция АМКУ относительно применения программы амнистии

16 марта с.г. Председатель АМКУ Юрий Терентьев в своем интервью delo.ua, среди прочего, рассказал о применении амнистии в случаях выявления органом незаконных концентраций.

Напомним, что в 15 сентября прошлого года АМКУ принял Рекомендационные разъяснения, в котором представил методику расчета штрафных санкций, предусмотренных Законами Украины «О защите экономической конкуренции» и «О защите от недобросовестной конкуренции» (далее – Разъяснения). С принятием этого документа стартовала так же программа амнистии для тех субъектов хозяйствования, которые осуществили концентрацию без разрешения АМКУ. Подробно о сути амнистии мы сообщали на нашем сайте здесь, о последующих изменениях здесь. Исходя из формулировки Разъяснения под амнистию (первый этап) попадали компании, которые совершили концентрацию без разрешения, но в течении определенного срока обратились в АМКУ с информацией об этом нарушении. Таким образом, очевидным является то, что условием применения амнистии является так сказать «чистосердечное признание» субъекта и сознательное обращение в АМКУ. На втором этапе амнистии не достаточно обратиться просто с информацией – нужно подавать заявление, в порядке, предусмотренном Положением о концентрации № 33.

Вместе с тем, в интервью Председатель АМКУ высказал несколько иную позицию относительно применения такой амнистии: «К примеру, одна украинская группа обращается за получением разрешения на приобретения нового актива за рубежом. Показывая отношения контроля, они показывают всю группу, как она действительно выглядит. И в структуре этой группы мы видим, допустим, что-то не соответствующее той информации, которая нам была показана раньше – например, 5 концентраций, которые были получены без разрешения комитета. Мы тогда расцениваем вот это раскрытие как информирование комитета в рамках программы амнистии о том, что эти

³ Збережено стиль і граматику оригіналу

концентрации состоялись, и рекомендуем субъектам дополнительно подать заявления».

Следует, конечно, заметить, что это заявление нельзя считать официальной позицией органа, поскольку она не нашла отображения в тех же Разъяснениях АМК. Вместе с тем, если будут прецеденты применения нормы об амнистии именно в таких случаях, субъекты наверняка обратят на это внимание и рассмотрят возможность использовать это.

Есть основания предполагать, что такой жест лояльности связан с некоторыми обстоятельствами. В частности, именно накануне интервью, 15 марта, закончился первый этап амнистии. Обратившись с «повинной» в течении этого этапа (с 15 сентября 2015 г. по 15 марта 2016 г.) субъекты могли рассчитывать на применение штрафа в размере 1200 НМДГ. Однако, несмотря на столь копеечный штраф, группы компаний не проявили особую активность в подаче заявлений на получение разрешений АМКУ по уже осуществленным концентрациям.

Учитывая то, что с 16 марта штраф будет составлять 6000 НМДГ (102 тыс. грн.), смелости компаниям-нарушителям это не добавит. И может даже не столько размер штрафа, как то, что компаниям, просто на просто, не известен положительный опыт, тех, кто рискнул воспользоваться амнистией. Напомним, что вышеупомянутыми Разъяснениями, органам АМК рекомендуется удовлетворять ходатайства заявителей о нераспространении информации по решениям в таких делах.

Кроме того, тот факт, что амнистия предусмотрена все же документом, который не носит обязательного характера, тоже оставляет основания для сомнений в положительном исходе мероприятия.

Тем не менее, для тех, кто давно задумывался над «очисткой» своей группы, период амнистии – именно то время. Это касается, в первую очередь, субъектов, ведущих активную инвестиционную деятельность, или тех, которые планируют ряд операций, неминуемо требующих разрешения АМК (например, в рамках реорганизации группы). Осознавая тот факт, что рано или поздно придется раскрыть отношения контроля для АМК и существует большой риск, что совершенные нарушения обнаружатся, лучше, конечно, сделать «обнаружить» их сейчас. Другой вариант, продолжать практику совершения концентраций без разрешений, постоянно рискуя.

Еще одним немаловажным преимуществом «чистых» групп – право пользоваться положениями ч. 3 ст. 22 Закона Украины «О защите экономической конкуренции». Уточним, что согласно указанной норме, действия, которые квалифицируются статьей 22 Закона Украины «О защите экономической конкуренции» как концентрация, не являются таковой, если происходят между субъектами хозяйствования связанными отношениями контроля и эти отношения сформировались с разрешения АМК (если разрешение требовалось). Соответственно, применять эту норму с уверенностью могут только те структуры, отношения контроля в которых формировались законно.

Повлиять на решение о целесообразности обращения в АМКУ в рамках программы амнистии может также вступление в силу Закона Украины «О

внесенні змін у Закон України «Про захист економічної конкуренції» стосовно підвищення ефективності системи контролю над економічними концентраціями». Серед змін, очікуваних від його прийняття – принципово новий підхід до граничних показників, досягнення яких при концентрації вимагає отримання дозволу АМК. Нагадаємо, що змінами до ст. 24 Закону України «Про захист економічної конкуренції» вводиться двурівнева модель контролю за концентраціями:

– перший рівень спрямований на контроль за концентраціями при участі великих українських суб'єктів господарювання, сукупний річний оборот або сумарна вартість активів в Україні принаймні двох з яких (з урахуванням контролю) перевищує 4 млн.євро у кожного, і, при цьому, їх сукупний оборот або вартість активів в Україні перевищує 30 млн.євро;

– другий рівень спрямований на контроль за концентраціями, які здійснюються в Україні іноземними компаніями, річний оборот яких перевищує 150 млн.євро над українськими підприємствами, показник обсягу реалізації або вартість активів яких перевищує еквівалент 8 млн.євро в Україні.

Згадаємо, що 16 березня цей закон, нарешті, був підписаний Президентом України, через 2 місяці після його опублікування він набуде чинності (<http://jurblog.com.ua/2016/03/pozitsiya-amku-otnositelno-primeneniya-programmyi-amnistii/>). – 2016. – 18.03).

***

Блог на сайті: LB.ua

Про автора: Николай Мельник, політичний експерт аналітичної групи «Левиафан»

Гвалтування як основний метод боротьби за правову державу

Розбудова правової держави в Україні за допомогою протизаконних методів та шляхом прийняття протиправних норм, це все одно що шляхом сексу намагатись відновити невинність.

Саме це приходиться на думку, коли дивишся на щоденне гвалтування Регламенту Верховної Ради України її спікером Володимиром Гройсманом та «демократичними коаліціантами».

Черговим апофеозом беззаконня став розгляд легендарного законопроекта р.№3755 Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» (щодо роботи електронної системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) так званій «законопроект про електронне декларування».

Від початку слід зазначити, що при своїй реєстрації цей проект Закону пропонував лише зміни до Перехідних положень Закону України «Про запобігання корупції», якими пропонувалось запровадити електронне декларування з моменту вступу дію Закону, а не з 01 січня 2017р.

Але в силу незрозумілих метаморфоз у зал вноситься текст фактично іншого законопроекту, який сам Денисенко з трибуни називає розробленим: «після довгих консультацій, згідно з домовленістю між громадськістю, рядом

політичних сил, урядом, Президентом та нашими іноземними партнерами...». І «з голосу» починає зачитувати правки суть яких ніхто із присутніх в залі не розуміє.

Відразу слід зазначити, що розгляд законопроекту у першому читанні не передбачає процедури внесення поправок «з голосу», по друге навіть до другого читання не можна було б вносити зміни до інших законів, адже відповідно до ч.1 ст.116 Регламенту правки можуть вноситись «лише до того тексту законопроекту (статей, їх частин, пунктів, речень), який прийнятий Верховною Радою за основу». Тобто зміни могли вноситись лише в абзац другий пункту 2 розділу XIII «Прикінцеві положення» Закону України «Про запобігання корупції», і не могли вноситись в інші акти Кримінального кодексу України, та інші норми Закону України «Про запобігання корупції».

Але не слід вимагати від професійних революціонерів з низькими зарплатами та низькокваліфікованими помічниками знання Регламенту та законодавчої процедури.

І не дивлячись на всю протизаконність прийняття законопроекту №3755, суспільство, замість того, щоб обуритись, починає волати про втрачену надію на безвізовий режим до Європи, а Президент України, який є гарантом дотримання Закону, замість того щоб накласти вето на законопроект, як такий, що прийнятий із порушеннями процедури і норм Закону, навпаки вносить свої пропозиції по внесенню поправок в норми, які і так є на законними.

І, не дивлячись на це гвалтування Регламенту, жодний з народних обранців не встав на його захист і не звернув увагу колег на зухвалість тих порушень, які вони здійснили. Адже страх перед електоратом, який ладен їх розірвати тільки за думку, що останній міф про «вільний шенген» буде зруйновано, провокує наших парламентарів діяти рішуче і не задумуватись про законність таких дій (http://blogs.lb.ua/nikolay_melnik/330425_gvaltuvannya_yak_osnovniy_metod.html). – 2016. – 16.03).

***

Блог на сайті: LB.ua

Про автора: Володимир Пилипенко, представитель України в Венеціанской комиссии, кандидат юридических наук

Кількість не означає якість. Або про ще один варіант зміни системи правосуддя в Україні

Нещодавно у Верховній Раді був зареєстрований черговий варіант змін в системі правосуддя. Проектом Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення окремих положень законодавства з питань судоустрою і статусу суддів» №4180 був запропонований по суті вже п'ятий варіант судової реформи. Така велика кількість законопроектів щодо одного і того ж питання свідчить або про відсутність у «реформаторів» єдиного бачення способу проведення реформи правосуддя, або про недостатність професіоналізму. Як би там не було, а результати «реформаторської» діяльності вже відчутні – сьогодні у судовій системі є близько 1000 вільних вакансій

суддів, а два місцевих суди через це взагалі закриті.

Проаналізувавши текст документа, можна зробити висновок, що цей законопроект, як і багато інших, які розглядалися протягом 2014 і 2015 років, в основному спрямований на чергову зміну встановлених правил гри під час добору кандидатів на посади суддів та у вирішенні питань суддівської кар'єри. Очевидно, що такі нововведення логічно було б вносити вже після прийняття змін до розділу VIII Конституції України, який і визначає ключові правила функціонування всієї системи судоустрою в Україні, і без зміни якого провести ефективну судову реформу неможливо. Однак реєстрація цього законопроекту вже сьогодні може свідчити про те, що він є планом «Б», якщо проголосувати за зміни до Конституції України таки не вдасться. Але тоді говорити про справжню реформу системи правосуддя не доводиться.

То ж що пропонують народні депутати?

По-перше, кваліфікаційне оцінювання для всіх.

Проектом Закону передбачається, що для того, щоб зайняти посаду судді вперше, або бути призначеним суддею безстроково, чи переведеними з одного суду до іншого, необхідно успішно пройти кваліфікаційне оцінювання за критеріями компетентності, професійної етики та доброчесності. І якщо на запитання, що саме слід розуміти під критерієм компетентності, законопроект більш-менш дає відповідь – це іспит на знання норм матеріального і процесуального права, то положень, які б проливали світло на два інші критерії, а саме: відповідність вимогам професійної етики та доброчесності, у проекті явно не вистачає.

Також викликає суттєві зауваження норма законопроекту про те, що «Вища кваліфікаційна комісія суддів України може приймати рішення про проведення інших тестувань з метою перевірки особистих морально-психологічних якостей, загальних здібностей, а також про застосування інших засобів встановлення відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям кваліфікаційного оцінювання». Вважаю, що такі норми без будь-якої подальшої конкретизації не можуть бути прийняті взагалі, адже вони створюють явні передумови для зловживань і боротьби з «невигідними кандидатами на посаду судді чи судьями» шляхом їх безкінечного оцінювання та ще й за невідомо якими правилами. А така ситуація є основою для корупції, проти якої так борються «реформатори».

По-друге, рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України остаточні і оскарженню не підлягають.

Відповідно до положень законопроекту, рішення ВККС щодо рекомендації або не рекомендації особи на посаду судді можуть бути оскаржені лише тоді, якщо було порушено процедуру проведення конкурсу. Натомість оскаржити їх по суті буде неможливо.

Таким чином, якщо склад комісії, який прийняв рішення, наприклад, був неповноважний або, якщо засідання провадилося за відсутності кворуму, то рішення можна оскаржити, а якщо у ньому зафіксовано, що кандидат не відповідає критерію доброчесності – то все. Таке рішення має сприйматися як істина в останній інстанції. Цікаво, хто мав би спершу перевірити на доброчесність самих членів ВККС? Які курси підвищення кваліфікації вони

мали б для цього пройти? І якими сертифікатами це мало б підтверджуватись? Питання риторичні, оскільки відповіді у законопроекті на них немає.

Однак із таких положень можна зробити висновок, що, переслідуючи цілком правильну мету – залучити на суддівські посади найбільш фахових, а головне, гідних правників, суб'єкти законодавчої ініціативи «перемудрували» з процедурою. Адже можливість оскаржувати прийняте рішення не лише Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, але і будь-якого іншого органу державної влади, є тим чинником, який стимулює останній, діяти відповідально. Натомість встановлена у Законі абсолютна заборона на оскарження рішень сприйматиметься, як дозвіл діяти формально, без будь-якої аргументації – «не рекомендувати тому, що... не рекомендувати» і все.

Такі норми є небезпечними, оскільки приховують у собі корупційні ризики, і позбавляють особу права на захист.

По-третє, новина для кандидатів на посади суддів – позитивний висновок Вищої кваліфікаційної комісії суддів України – ще не привід для впевненості, що тебе призначать на посаду судді.

Проектом Закону пропонується надати можливість проведення подвійної оцінки кандидатів на посади суддів, а саме: спершу їх оцінювання і відбір проводитиме Вища кваліфікаційна комісія суддів України, а потім вже рекомендованих нею кандидатів ще й буде оцінювати Вища рада юстиції. Із норм законопроекту напрошується висновок про те, що Вища рада юстиції може відмовити у внесенні Президентові України подання про призначення кандидата суддею, якщо в неї є обґрунтований сумнів щодо відповідності кандидата критерію доброчесності чи професійної етики. І таке рішення Вищої ради юстиції також не може бути оскаржене.

Вказані положення порушують принципи визначеності і передбачуваності законодавства, що підтверджується наступним.

Проект Закону не містить ані вичерпного переліку, ані хоча б ознак, які б вказували на те, що сумніви є обґрунтованими, і запропонований Вищою кваліфікаційною комісією суддів кандидат, справді, не може бути призначений на посаду судді. Такі норми дозволятимуть Вищій раді юстиції діяти на власний розсуд, без будь-яких обмежень, і можуть спричинити те, що навіть справді гідні кандидати не будуть призначені на посади суддів, якщо у членів ВРЮ буде така зацікавленість.

По-четверте, стати суддею Апеляційного, Вищого спеціалізованого суду або ж навіть Верховного Суду України можна буде, пройшовши спеціальну процедуру.

Так, у законопроекті передбачено, що для того, щоб одразу стати суддею Апеляційного, Касаційного чи Найвищого судового органу в системі суддів загальної юрисдикції – Верховного Суду України, достатньо мати науковий ступінь та стаж наукової роботи у галузі права щонайменше десять років; або досвід професійної діяльності адвоката щонайменше десять років.

Таким чином, суддями у вищих судових інстанціях можуть стати особи, які жодного разу в житті не писали судового рішення, а якщо мова йде про науковців, то, можливо, що і особи, які взагалі ніколи не брали участі в судових засіданнях і не знайомі з процесом розгляду справи.

Істину завжди потрібно шукати у найпростішому: адвокати мають бути адвокатами і представляти інтереси сторін, науковці – займатися наукою, а суддя Верховного або вищих спеціалізованих судів має бути, передусім, суддею.

А от ознакою неістинного є якраз надмірна складність. Суддя, який поняття не має, як слухати справи в першій інстанції, як збираються докази і як вони оцінюються, не вирішить якісно та фахово спір в апеляційних чи касаційних інстанціях. Адже ніхто не буде заперечувати того, що навіть найрозумніший студент не може одразу отримати звання професора, так і найкращий адвокат не може бути відразу призначений суддею Верховного Суду України.

Ідея наповнити вищі судові органи, в яких ухвалюються остаточні рішення і безповоротно вирішуються долі фізичних та юридичних осіб незалежними та професійними юристами, є, беззаперечно, правильною.

Але от запропонований спосіб її реалізації викликає щонайменше подив: адже лише чесний, однак некваліфікований суддя – це явно не те, чого очікує від реформи правосуддя українське суспільство.

Про альтернативний спосіб втілення зазначеної вище ідеї розповім згодом, оскільки зараз працюємо над цим.

Як висновок, можу зазначити, що такими несистематизованими, непослідовними (оскільки спершу необхідно змінити Конституцію України, а вже потім приймати процедурні норми на виконання її приписів) та половинчастими кроками глобальні зміни в системі правосуддя не проведеш.

P.S. 15 липня 2015 року компанія «Toyota Motor Corp» відкликала з ринку понад 625 тисяч гібридних автомобілів, оскільки у їх програмному забезпеченні були виявлені збої, що потребують усунення. Саме такий варіант – відкликати і доопрацювати, був би чи не найкращим для чергового законопроекту, яким намагаються реформувати систему правосуддя в Україні. Інакше, можна лише здогадуватися, скільки місцевих судів ще закрийються, поки реформатори, які, очевидно, прийняли рішення діяти одним із найдорожчих методів – спроб і помилок, дійдуть згоди у виборі варіанту проведення судової реформи (http://blogs.lb.ua/volodymyr_pylypenko/330505_kilkist_oznachaie_yakist_abo_pro.html). – 2016. – 17.03).

***

Блог на сайті: LB.ua

Про автора: Віталій Скоцик, економіст, голова Аграрної партії України

Чому “аграрний законопроект” стосується кожного?

17 березня під тиском аграріїв комітет ВРУ з питань податкової та митної політики розглянув законопроект 3851-1 про внесення змін до Податкового кодексу, який повертає спецрежим ПДВ для агровиробників і наводить лад з відшкодуванням ПДВ. Цей законопроект позитивний і потрібний не лише для аграріїв, а й для всіх українців.

Про новації

Законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо захисту прав платників податку на додану вартість, в тому числі

сільгосптоваровиробників» названо “аграрним”, а окремі, навіть поважні ЗМІ, встигли охрестити цю подію “реваншем агрохолдингів”, назвавши поверненням “скандальних пілг” аграріям. Хоча насправді від нового законопроекту, якщо він все таки буде ухвалений, виграють всі і підприємці і прості українці.

Головною новацією закону є введення єдиного публічного реєстру заяв на бюджетне відшкодування; запровадження обов’язку відшкодування ПДВ виключно в порядку черговості надходження заяв. Це та норма, яка найбільше потрібна бізнесу.

Адже у чиновника завжди була спокуса скористатися темою відшкодування для тиску на бізнес, коли таке відшкодування відбувалося для одних в автоматичному режимі, а для інших – у “ручному”. В результаті в країні вибудувалася ціла система “тіньової економіки”, де за певний відсоток конвертаційні центри допомагали підприємцям, в основному середнім, повернути хоча б частину ПДВ, яке “зависало” у податковій системі.

Вимога публічності у відшкодування ПДВ була однією з основних ще під час перших страйків аграріїв. Фермери, підприємці, як правило, є сумлінними платниками податків, а проблеми виникали тільки у відносинах з корумпованою системою через відсутність прозорості. Тепер є шанс, що відшкодування ПДВ стане прозорим.

Про вигоду для українців

Другий важливий пункт, що викликає чи не найбільше критики окремих людей, очевидно, далеких від реальної економіки – це відновлення до 1 січня 2018 року дії спеціального режиму оподаткування податком на додану вартість.

Хочеться нагадати, що спецрежим ПДВ був лише компенсацією, яка дозволяла українським аграріям конкурувати. Кошти акумулювалися і вкладалися у виробництво. При цьому найбільше від цього режиму вигравали не великі агрохолдинги, як представляють у ЗМІ, а переважно м’ясне та молочне тваринництво, малі та середні господарства, які забезпечують продуктами харчування, у першу чергу, український ринок. Через скрутну економічну ситуацію, пов’язану в тому числі і з різким знеціненням національної валюти, що є не в останню чергу наслідком непродуманої діяльності уряду, агровиробники у кращому випадку вийшли на беззбитковість у цьому році. При цьому вони апріорі перебувають у нерівних умовах зі своїми європейськими та американськими колегами. У перших є дотації на рівні 200-500 Євро на гектар. Інші мають доступ до кредитів під 3-5 % річних. Український виробник не має ані першого, ані другого і змушений орієнтуватися виключно на свої оборотні кошти. Ці кошти йому і давав спецрежим ПДВ.

Якщо відійти від фінансів, то безпосередньо простим людям скасування спецрежиму ПДВ загрожувало повним зникненням з полиць магазинів українського м’яса, молочних продуктів. Ціна на них могла вирости на 40 % і більше. Також варто нагадати, що сільське господарство і переробка становлять на сьогодні близько третини ВВП, майже 15% зайнятого населення, і один період складала 38 % валютних надходжень. Різке падіння у цьому секторі призвело б до загострення проблеми безробіття і ще більшого знецінення національної валюти, що напряду впливає на купівельну спроможність кожного українця.

Висновок

Кошти для збалансованого бюджету потрібно шукати в інших місцях, зокрема через оптимізацію державного апарату. У нас сьогодні в НБУ працює у двадцять разів більше працівників ніж в Центробанку Швеції. При цьому ВВП Швеції на душу населення приблизно у 23 рази вищий, ніж ВВП на душу населення в Україні. Теж саме можна сказати про доходи. Тож треба оптимізувати державні витрати, закривати офшорні діри, створювати податкове законодавство таким чином, щоб у бізнесу не було потреби виводити кошти в офшори.

Ухвалений же комітетом проект має бути розглянутий парламентом і вступити у дію у вигляді закону. Тоді ми врятуємо Україну від економічного краху і соціальної кризи (http://blogs.lb.ua/vitaliy_skotsyk/330526_chomu_agrarniy_zakonoproekt.html). – 2016. – 17.03).

***

Блог на сайті: Юридический блог компании Jurimex

Про автора: Кучерук Нина

Конституційність змін

Спеціально для журналу “Український юрист” № 3

Норми доопрацьованого законопроекту про внесення змін до Конституції України у частині правосуддя, який отримав позитивний висновок від КСУ, не відповідають ані Основному Закону, ані міжнародним стандартам правосуддя

Не так давно – 30 січня 2016 року – Конституційний Суд України надав позитивний висновок щодо проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» № 3524, який передбачає значні зміни не лише в судовій системі, але і у системі адвокатури, прокуратури тощо. Зокрема, законопроектом передбачається запровадження інституту конституційної скарги, обов’язкового досудового врегулювання спору, адвокатської монополії в судах, підвищення вимог до зайняття посади судді тощо.

Однак, попри наявність позитивного висновку єдиного органу конституційної юрисдикції, значна частина запропонованих змін не узгоджується з Конституцією України та міжнародними стандартами правосуддя.

Адвокатська монополія

Особливу увагу привертає норма, відповідно до якої виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. Внесення таких змін, як зазначають автори законопроекту № 3524, викликане необхідністю підвищення якості представництва інтересів в суді, а також встановлення конституційного підґрунтя для створення єдиної правничої професії.

Безумовно, введення адвокатської монополії підвищить статус адвокатів порівняно з іншими юристами, що мають на даний час такі ж права (за деякими винятками) в судовому процесі, як і адвокати. Однак встановлення

процесуальних привілеїв для адвокатів позбавить особу конституційного права вибору захисника своїх прав в суді, що суперечить статті 59 Конституції України, рішенню Конституційного Суду України від 30 вересня 2009 року № 23-рп/2009 (справа про право на правову допомогу) та Основним принципам, що стосуються ролі юристів, прийнятих восьмим Конгресом ООН з питань запобігання злочинності та поводження з правопорушниками 27 серпня – 7 вересня 1990 року.

Не будуть такі зміни і позитивними для самих адвокатів, оскільки останні будуть змушені самостійно знайомитись з матеріалами справи, отримувати нарочито копії судових рішень тощо, тобто витратити значну частину часу на здійснення дій, що не потребують спеціальних правничих знань.

Крім того, не видається обґрунтованою позиція щодо адвокатської монополії на представництво інтересів клієнтів у патентних спорах, у яких на даний час кваліфіковану допомогу можуть надати також патентні повірені. Враховуючи вимоги для отримання статусу патентного повіреного (наявність спеціальної освіти, досвід роботи, проходження атестації, складення кваліфікаційних екзаменів тощо), навряд чи можна говорити про те, що патентні повірені є менш кваліфікованими та професійними у вирішенні патентних спорів порівняно з адвокатами.

Також не зрозуміло, чому автор законопроекту приділяє стільки уваги саме правничій професійній допомозі, а не, наприклад, медичній, адже відповідно до ст. 3 Конституції України саме людина, її життя і здоров'я визнаються найвищою соціальною цінністю. Поза змінами також залишаються питання надання професійної допомоги аудиторам, нотаріусами, патентними повіреними, арбітражними керуючими тощо. Можливо, тому, що ці питання мають регулюватись спеціальними законами, а не загромаджувати Конституцію, перетворюючи її на кодекс?

«Розмите» правосуддя?

Попри свою назву, проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», який мав би вдосконалити норми в частині правосуддя, навпаки їх ускладнює. Це вбачається із правової невизначеності законопроекту у питанні судоустрою, який повністю нівелює побудову судових органів за принципом інстанційності. Зокрема, з незрозумілих причин з Основного Закону України «зникли» місцеві та апеляційні суди. Невідомо чи будуть існувати вищі спеціалізовані суди, адже зміни передбачають можливість (а не обов'язковість) їх створення відповідно до закону.

Хоча Конституція України передбачає право апеляційного та касаційного оскарження, у запропонованому проекті неможливо знайти однозначну відповідь на питання, які суди розглядатимуть апеляційні та касаційні скарги. Натомість досить дивними видаються положення законопроекту, які виокремлюють з-поміж інших адміністративні суди (можливо таким чином намагаючись надати їм особливого статусу, поставити під питання існування інших спеціалізованих судів тощо).

Не можна залишити поза увагою і позбавлення законопроектом Конституційного Суду України статусу єдиного органу конституційної юрисдикції та повноважень надавати офіційне тлумачення законів України (крім

Конституції України). Незрозуміло, яку мету ставив автор законопроекту та яким чином намагається покращити якість правосуддя шляхом внесення вказаних змін, проте з упевненістю можна стверджувати, що гарантованого законом права на конституційне звернення щодо тлумачення законів України громадян та інших осіб він позбавляє.

Тож замість того, щоб розпочати проведення судової реформи, в тому числі, шляхом встановлення чіткої системи судів, законопроект на конституційному рівні створює хаотичність у питаннях судоустрою. Звичайно, це питання врегульовуватиметься законом про судоустрій, однак звичайний закон не є таким стабільним, як Конституція України, а отже, матиме тенденцію постійно змінюватися, що може негативно позначитись на судовій системі.

А судді хто?

Значну увагу автор законопроекту приділяє вимогам, яким повинен відповідати кандидат на посаду судді. Відповідно до запропонованих змін збільшується віковий ценз для зайняття такої посади (з 25 до 30 років), посилюються вимоги до досвіду роботи (замість 3 років стажу роботи в галузі права кандидат повинен мати не менше 5 років стажу професійної діяльності у сфері права). Необхідними умовами для зайняття посади судді також є відповідність кандидата вимогам компетентності та доброчесності.

Особливі вимоги пропонує законопроект для зайняття посади судді Конституційного Суду України – наявність громадянства України, володіння державною мовою, досягнення сорока років, наявність вищої юридичної освіти і стажу професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ятнадцять років, високих моральних якостей та статусу правника із визнаним рівнем компетентності.

Очевидно, що суддями мають бути особи з відповідним професійним рівнем підготовки, проте використання оціночних понять типу «правник із визнаним рівнем компетентності», «доброчесність» тощо може ускладнити процедуру перевірки відповідності кандидата обраній посаді. Незважаючи на те, що «закон один для всіх», можуть виникнути ситуації, за яких призначення на посаду судді здійснюватиметься за результатами суб'єктивного оцінювання особи на відповідність вимогам доброчесності, високих моральних якостей тощо, що може не лише негативно позначитись на судовій системі, але й створити додаткові підстави для корупції.

Запропоновані конституційні нововведення не залишили поза увагою і порядок призначення суддів. У разі прийняття цього Закону суддя призначатиметься на посаду Президентом України за поданням Вищої ради правосуддя. Первинний п'ятирічний строк призначення судді законопроект № 3524 скасовує, судді обійматимуть посади безстроково. Водночас законопроектом не встановлено строків, протягом яких Вища рада правосуддя має внести таке подання, а Президент України – призначити на посаду судді, що може призвести до затягування призначення судді на невизначений час.

Конституційна скарга

Серед усіх запропонованих конституційних нововведень позитивним можна було б назвати запровадження інституту конституційної скарги, однак і тут без проблем не обійшлося. Звичайно, прийняття зазначених конституційних

змін гарантуватиме кожному право звернутись до Конституційного Суду України із конституційною скаргою щодо питання відповідності Конституції України (конституційності) закону України у разі якщо особа вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України.

На перший погляд, вказані зміни свідчать про покращення доступу громадян до конституційного правосуддя. Проте якщо проаналізувати вказані зміни глибше, стає зрозумілим, що вони є недосконалыми, а інколи і взагалі не будуть застосовуватись. Не зовсім вдалим видається формулювання норми, за якою звернення з конституційною скаргою можливе лише у разі наявності остаточного рішення у справі та після використання всіх національних засобів юридичного захисту. Зокрема, якщо на момент звернення з конституційною скаргою судові рішення буде виконане, то його неможливо буде переглянути за нововиявленими обставинами з підстав визнання закону, застосованого при вирішенні справи, неконституційним. Тобто у такому разі відпаде необхідність звернення до Конституційного Суду України, що робить цю норму мертвою.

Також законодавцю доцільно було б закріпити положення щодо внесення конституційної скарги не тільки щодо законів, але і інших актів (Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України тощо), оскільки рішення може бути прийнято не лише на основі норм закону, але і інших нормативно-правових актів.

Досудове врегулювання.

Значними нововведеннями законопроекту № 3524 є запровадження обов'язкового досудового порядку урегулювання спору у випадках, встановлених законом. Мотивами розроблення таких змін є зменшення навантаження на суди та забезпечення належного підґрунтя для розвитку альтернативних методів урегулювання спорів. Однак, переймаючись завантаженістю судів та розвитком альтернативних методів вирішення спорів, автори законопроекту знівелювали значення прав людини, утвердження і забезпечення яких відповідно до ст. 3 Конституції України є головним обов'язком держави.

Очевидно, що такі зміни порушують право на судовий захист, що суперечить ст.ст. 8, 55 Конституції України. Крім того, законопроектом ігноруються міжнародні стандарти доступу до правосуддя та висновки Конституційного Суду України. Так, у рішенні від 9 липня 2002 року № 15-рп/2002 (справа про досудове врегулювання спорів) Конституційний Суд України висловив думку, що держава може стимулювати вирішення правових спорів у межах досудових процедур, однак їх використання є правом, а не обов'язком особи, яка потребує такого захисту.

Крім того, у рекомендації від 16 вересня 1986 року R(86)12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів з попередження та зменшення надмірного робочого навантаження в судах передбачається лише стимулювати сторони до примирення поза судовою процедурою, а не законодавчо обмежувати право звернення до суду.

Підсумовуючи наведене, можна зробити висновки, що зміни, які пропонується внести законопроектом № 3524, не розв'язують усіх проблем у

сфері правосуддя, а в деяких випадках породжують нові. Зокрема, правового регулювання потребують питання інстанційності судової системи, подання конституційної скарги щодо підзаконних нормативно-правових актів тощо.

Уже зараз можна спрогнозувати, що у разі прийняття цього Закону будуть обмежуватися права громадян на вибір захисника своїх прав, на звернення до Конституційного Суду України тощо, а доступ до правосуддя подорожчає не лише за рахунок збільшення розміру судового збору, але і у зв'язку з встановленням адвокатської монополії (<http://jurblog.com.ua/2016/03/konstitutsiynist-zmin/>). – 2016. – 22.03).

***

Блог на сайті: Юридический блог компании Jurimex

Про автора: Ивахненко Юлия

Відповідальність фармацевтів: Ukraine vs USA

Під час засідання відділу з прецедентного права в галузі фармацевтики, що відбулося нещодавно в рамках щорічних зборів та виставки Американської асоціації фармацевтів (APhA) були розглянуті деякі з судових справ за останній рік за участі фармацевтів у якості позивачів та відповідачів. П'ять найпомітніших хочемо презентувати вашій увазі.

1. Стернберг проти Державного управління Каліфорнії у справах фармацевтики

Після виявлення крадіжки лаборантом аптеки речовин, поширення яких контролюється законом, Державне управління Каліфорнії у справах фармацевтики намагалося притягнути до відповідальності провізора (фармацевта) попри те, що він не знав про крадіжку.

Протягом декількох років лаборантка аптеки замовила 6 пляшок по 500 таблеток, отримала препарат таємно, приховуючи такі дії, від чергового фармацевта, сховала пляшки на складі і таємно перенесла одразу 3 пляшки до свого автомобіля.

Рада притягла фармацевта до відповідальності і анулювала його ліцензію, окружний суд підтвердив рішення Ради. Фармацевт оскаржив таке рішення. Проте суд підтвердив рішення Ради щодо відповідальності фармацевта за крадіжку, скоєну лаборантом, а також за порушення законів, що регулюють ведення обліку і безпеку в аптеці, незважаючи на те, що фармацевт не знав про крадіжку.

Суд заперечив, що фармацевт міг мати обмежений доступ до списку замовників речовин, поширення яких контролюється законом, з метою запобігання крадіжкам. Крім того, він міг періодично здійснювати перевірку надходжень або рахунків-фактур.

2. Бартон проти Walgreens

Ця справа пов'язана з «розкраданням доказів», тобто залучена у справі сторона навмисно або ненавмисно знищила докази. Так, пацієнт мав намір застосувати санкції проти аптеки за умисне розкрадання доказів після того, як аптека Walgreens викинула пляшку і таблетки, які були повернені після помилки в дотриманні рецепту лікарського засобу.

Два питання, винесені на розгляд з приводу цієї справи, стосувалися того, чи була аптека Walgreens зобов'язана зберігати докази і чи така помилка могла призвести до судового спору.

Клієнт Walgreens очікував отримати препарат Діован, але фармацевт переплутав рецепт і натомість видав клієнту інший лікарський засіб: поєднання Діовану і літію. Дружина пацієнта повернула ліки до аптеки після того, як помітила, що форма таблеток інакша, ніж зазвичай.

Пацієнт відчув оніміння і слабкість в руці і був госпіталізований. Йому діагностували кистьовий тунельний синдром і поліневрит внаслідок помилкового вживання літію.

Пацієнт подав до суду позов проти аптеки Walgreens за підозрою в халатності і попросив аптеку надати йому таблетки з пляшкою для підтвердження вмісту літію у виданому препараті. У відповідь аптека Walgreens зауважила, що викинула таблетки та пляшку, тому позивач подав клопотання про розкрадання доказів.

Суд встановив, що Walgreens не була зобов'язана зберігати докази, оскільки докази були знищені відповідно до внутрішньої політики, а не навмисно. Крім того, суд визнав, що аптека Walgreens була в курсі можливого судового провадження через помилку, що мало змусити її співробітників зберегти докази.

Однак, оскільки Walgreens зізналася в недотриманні рецепту, позивач «не міг стверджувати про упередження проти розкрадання».

3. Stormans Inc. проти Вайсман

Аптека та фармацевти порушили справу проти Державної комісії штату Вашингтон із забезпечення якості аптек через вимогу відмови аптек від деяких ліків.

Власники аптеки Stormans Inc з релігійних міркувань не бажали продавати засоби екстреної контрацепції типу препарату Plan B. Коли пацієнти приходили, аби придбати такий препарат, персонал відправляв їх до сусідніх аптек.

Після розгляду в деяких судах питання правомірності, федеральний апеляційний суд у 2015 році визнав, що фармацевти штату не можуть використовувати релігію як привід для відмови в продажі засобів екстреної контрацепції.

Аптеки, залучені у справі, досі оспорують рішення.

4. Amarin Pharma, Inc. проти Управління з контролю за продуктами харчування і лікарськими засобами

Коли Amarin Pharma почала просувати свій препарат Vascepa для застосування не за прямим призначенням, Управління з контролю за продуктами харчування і лікарськими засобами проголосило про невірне маркування продукту. Проте Amarin стверджувала, що через те, що просування препарату було правомірним і не оманливим, Перша поправка захищала право виробника на просування такого препарату.

Препарат Vascepa затвердили в 2012 році для лікування дорослих пацієнтів з вираженою гіпертригліцеридемією (рівень тригліцеридів в крові вище 500 мг на децилітр крові), але Amarin також хотіла посприяти використанню препарату для пацієнтів з високим рівнем тригліцеридів (від 200

до 499 мг на децилітр крові). Проте, Управління з контролю за продуктами харчування і лікарськими засобами США не схвалило таке використання, адже йому не вистачало інформації стосовно того, чи зниження рівня тригліцеридів дійсно допомагає запобігти хворобам серця або інфаркту міокарда.

Суд встав на сторону Amarin, зауваживши, що Перша поправка захищала право виробника і що правдива промова не може використовуватися як основа заяви про невірне маркування товару.

Ще в серпні 2015 року Джоел Куртзберг, адвокат Amarin, повідомив у New York Times, що він вважав це першим рішенням, яке «чітко і недвозначно відкидає думку уряду про те, що винних в просуванні застосування препарату не за прямим призначенням можна притягнути до відповідальності, навіть за умови правдивої та неоманливої промови.»

5. Стівенс проти Rite Aid Corp.

Цей випадок був пов'язаний з фармацевтом, який подав до суду на Rite Aid після його звільнення внаслідок відмови провести вакцинацію через страх голок. Фармацевт стверджував, що Rite Aid порушила Закон про захист прав громадян з обмеженими можливостями і Закон про права людини штату Нью-Йорк.

Коли Rite Aid купила аптеку, де працював фармацевт Крістофер Стівенс, було оголошено, що всі фармацевти повинні пройти навчання для проведення вакцинації. Стівенс надав Rite Aid листи від свого лікаря, в яких вказано, що Стівенс страждає на трипанофобію, або страх перед голками, і заявив, що проведення вакцинацій буде для нього небезпечним.

Стівенса звільнили після того, як він відмовився проходити навчання, внаслідок чого він подав скаргу до Комісії з дотримання рівноправності при працевлаштуванні. Rite Aid стверджувала, що страх перед голками не вважається інвалідністю, тому його звільнення відбулось на законних підставах.

Однак суддя присудив Стівенсу більш ніж 485 тис. доларів в якості компенсації заробітної плати, понад 1,2 млн доларів як компенсацію заробітної плати, яку в майбутньому міг би отримати позивач, якби його не звільнили, і 900 тис. доларів в якості відшкодування завданої моральної шкоди.

Rite Aid домагалася скасування рішення суду або нового судового процесу.

Суд встановив, що трипанофобія була неврологічним порушенням та зауважив, що проведення вакцинації не було основним функціональним обов'язком регіонального керуючого Rite Aid. Суд вирішив присудити позивачеві компенсації заробітної плати, але зменшив суму відшкодування завданої моральної шкоди з 900 тис. доларів до 125 тис. доларів. Відтак, загалом Стівенс отримав 1,8 млн доларів.

Українська практика у справах, в які залучені фармацевти, звичайно не настільки екстравагантна, але вона є і більш-менш стала. Ми виділили три основні «напрямки» в межах яких може настати відповідальність за порушення законодавства, що їх регулює.

1. Ненадання домедичної допомоги.
2. Відпуск рецептурних лікарських засобів.
3. Продаж фальсифікованих лікарських засобів.

Детальніше про види відповідальності та санкції, що можуть застосовуватись до українських фармацевтів, можна дізнатися за посиланням(<http://jurblog.com.ua/2016/03/vidpovidalnist-farmatsevtiv-ukraine-vs-usa/>). – 2016. – 23.03).

***

Блог на сайті: UBR.ua

Про автора: Зенкин Дмитрий

Ипотека в наследство: судебная практика

Верховный суд Украины ответил на вопрос можно ли получить недвижимость по наследству, не возвращая долги банку.

Известно, что по общему правилу в наследство переходят права и обязанности наследодателя в том виде, в котором они существовали на момент открытия наследства. По данному вопросу Верховным Судом Украины были сделаны выводы относительно того, какова специфика наследования ипотечного имущества.

В некоторых случаях, учитывая постоянное усложнение гражданского оборота, законодатель отступает от правила о переходе всех прав и обязанностей, принадлежавших наследодателю, к его наследникам, и запрещает возложение на наследников некоторых обязанностей наследодателя, несмотря даже на то, что они не тесно связаны с его личностью. Из анализированного мною решение Судебной палаты в гражданских делах Верховного суда по делу №6-31цс16 от 17 февраля 2016 года, vyplываает, что если право собственности на предмет ипотеки переходит к наследнику физического лица – ипотекодателя, – то такой наследник не несет ответственность перед ипотекодержателем за выполнение основного обязательства, но в случае его нарушения должником он отвечает за удовлетворение требования ипотекодержателя в пределах стоимости предмета ипотеки. То есть, мнение украинской Фимиды таково: право владения им переходит к наследнику умершего владельца ипотечного предмета. Он не облагается обязательствами в отношении держателя ипотеки, заключающееся в том, чтобы выполнить основное требование. Однако, если должник нарушит его исполнение, лицо, наследующее его имущество, будет вынуждено удовлетворять требование держателя ипотеки в границах цены ипотечного имущества.

Обращаю внимание на то, что согласно ч. 3 ст. 23 Закона Украины «Об ипотеке», если право собственности на предмет ипотеки переходит к наследнику физического лица-ипотекодателя, такой наследник не несет ответственности перед ипотекодержателем за выполнение основного обязательства, но в случае его нарушения должником он отвечает за удовлетворение требования ипотекодержателя в пределах стоимости предмета ипотеки. Кроме того, в указанном деле суд напомнил и о том, что наследникам умершего наследодателя, знающим о его невыплаченных заемах, вменяется в обязанность уведомить об этом его кредитора (ст.1281-ая статья ГК Украины).

Верховный суд Украины напомнил нормы и положения Закона Украины «Об ипотеке», а именно ст. 17, которой предусмотрены основания прекращения

ипотеки, указав на то, что такого основания, как смерть ипотекодателя, положения указанной нормы не содержат. В соответствии со ст. 23 указанного закона в случае перехода права собственности на предмет ипотеки от ипотекодателя к другому лицу, в т.ч. в порядке наследования или правопреемства, ипотека является действительной для приобретателя соответствующего недвижимого имущества даже в том случае, если до его сведения не доказана информация об обременении имущества ипотекой. Т.е., 23-я статья предусматривает ситуации, когда правообладание ипотечным имуществом переходит к другому человеку. Этот процесс может быть обусловлен принятием им наследства или правопреемничеством.

Конечно, кредитор должен быть в курсе того, что открыто наследство его должника. Это дает ему возможность в течение полугода (6-ти месяцев), начиная с момента, когда он был информирован или мог быть информирован о том, что открыто наследство заемщика, потребовать от его наследников, вступивших в права владения имуществом умершего, исполнения обязательств умершего, вне зависимости оттого, когда наступает срок требований.

Замечу, что на практике же, бывают ситуации, когда кредитора не уведомляют о том, что открыто наследство заемщика финансового учреждения. В этом случае давший ссуду умершему имеет право заявить о своих требованиях тем, кто принял его имущество в процессе наследования, в срок, составляющий год, начиная с момента требования.

Напомню, анализ практики по делам о пропущенных сроках проводила моя коллега – адвокат Светлана Приймак в статье «Банки не смогут взыскивать старые долги заёмщиков». Кредитор умершего, не предъявивший свои права вступившим в право владения имуществом умершего, в срок, установленный статьей 1281-ой, теряет их.

Каковы обязательства лица, получившего имущество в качестве предмета ипотеки?

Даже тогда, когда он не знает, что недвижимость умершего обременена ипотекой, он все равно будет нести обязательства перед займодавцем, поскольку вместе с правами к нему переходят и обязанности наследодателя.

Вступивший во владение предметом недвижимости, имеющим обременение в виде ипотеки, одновременно с этим становится ипотекодателем. Таким образом, он приобретает налагаемые этим статусом обязанности и возможности, в тех объемах и границах, на тех же условиях, по которым было достигнуто соглашение и которые отражаются в кредитном договоре, заключенном между умершим и кредитором.

Умерший мог иметь долги по ипотечным обязательствам, но суд должен проверить все обстоятельства и учесть сроки. Вступив в права владения предметом недвижимости, имеющим ипотечное обременение, лицо принимает на себя обязанности умершего, включая его долги, в ценовых границах ипотечного имущества с учётом отдельных положений Закона. Таким образом, обоснования позиции ВСУ в деле №6-31цс16 представлены:

статьей 1281 ГК Украины, которая регулирует все формы взаимодействия кредиторов наследодателей с их наследниками, на предмет объявления первыми вторым своего права требовать выполнения перешедших к ним обязательств

умершого. Суд обратил внимание на то, что о порядке взыскания, обращенном на ипотечное имущество, статья не информирует, а только регулируют порядок предъявления кредитором наследодателя требований к наследникам по выполнению обязательств наследодателя перед своим кредитором.

Время, в течение которого держатель ипотеки в праве требовать обратить взыскание на ипотечное имущество, регулируются 19-ой главой ГК Украины (общими положениями об исковой давности).

Таким образом, наследнику должника по договору ипотеки – ипотекодателя переходит не основное обязательство, обеспеченное ипотекой, а именно дополнительное, обеспечительное ипотечное обязательство. При этом, создается необычная ситуация, когда в наследство переходит обеспечительное обязательства, несмотря на то, что основное обязательство прекратилось в связи со смертью должника. В связи с указанным и практикой Верховного суда Украины, кредитор по основному обязательству имеет право только обратить взыскание на предмет ипотеки, если основное обязательство не выполнено с учётом сроков на такие действия, о которых упомянуто выше.

При этом, если полученных в результате обращения взыскания средств не хватает для удовлетворения всех требований кредитора, он не имеет права получить удовлетворение своих требований за счет иного имущества наследника, поскольку наследник в силу приведенной выше нормы не отвечает перед кредитором за исполнение основного обязательства (<http://blog.ubr.ua/pravo/ipoteka-v-nasledstvo-sudebnaia-praktika-13283>). – 2016. – 20.03).

***

Блог на сайті: Мінфін

Про автора: Руслан Демчак, народний депутат Верховної Ради України VIII скликання

Розвінчування міфів про фінансову реструктуризацію (законопроект №3555)

На цьому тижні має бути проголосований законопроект №3555 «Про фінансову реструктуризацію». Профільний комітет з питань фінансової політики та банківської діяльності Верховної Ради рекомендує парламенту прийняти його за основу. Законодавчу ініціативу також підтримують і в Національному банку, і бізнес спільнота.

Основною метою законопроекту є створення ефективного та дієвого механізму добровільної фінансової реструктуризації боргів підприємств України та їх досудової санації.

Однак, як часто буває, знаходяться ті, хто критикує та готовий не розібравшись нівелювати будь які позитивні надбання.

Міф №1 – Верховна Рада списує борги корпорацій

Насправді закон не є механізмом ухилення від сплати по кредитах юридичними особами. Його прийняття дозволяє банкам та іншим кредиторам (підприємствам) домовитись із боржником про умови виплати боргу на взаємовигідних умовах. Законопроект не нав'язує конкретні умови

реструктуризації, не визначає термінів та відсоткових ставок.

Міф №2 – Законопроект не враховує інтересів банкірів

Міф полягає в тому, що нібито держава втручається у їх взаємовідносини із клієнтами та буде вимагати поступків для несумлінних позичальників, що в свою чергу дозволить їм ухилятися від виконання зобов'язань.

Навпаки, для банків це додатковий юридичний механізм проведення фінансової реструктуризації кредитів юридичних осіб, в тому числі підвищенні класності кредитів в розумінні НБУ та як наслідок розформування резервів. Закон підготовлений з метою відновлення банківського кредитування і зокрема економічної активності боржників.

Міф №3 – Законопроект дублює положення закону про банкрутства («Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»)

Це хибне припущення. Законом №3555 передбачена повністю «позасудова» процедура, на відміну від процедури «за рішенням суду». Це є переважним підходом для майже всіх зацікавлених сторін (банків, кредиторів і боржників) на відміну від процедури банкрутства. У законі про фінансову реструктуризацію встановлюється більш гнучкий порядок для врахування інтересів меншої групи кредиторів, аніж за законом про банкрутства, що вимагає участі всіх кредиторів. Вимога щодо участі всіх кредиторів, передбачена в законі про банкрутства, робить її процедуру занадто довгою та негнучкою.

Якби закону про банкрутства було достатньо, тоді банківський сектор України не мав би такої кількості «непрацюючих» кредитів, які за оцінками експертів є одними з найвищих в Європі. Отже, процедура банкрутства сама по собі не є достатньою, оскільки в Україні вона історично орієнтована на ліквідацію боржника, що суперечить цілям закону про реструктуризацію.

Міф №4 – Процедура банкрутства може затягнутися через положення щодо проходження повторної санації

Це є некоректним розумінням положень закону. Не може існувати будь-якої затримки в провадженні до його фактичного порушення. Відповідно до законодавчого акту, якщо провадження не було порушене, розгляд заяви про порушення провадження у справі про банкрутство лише призупиняється на три місяці.

У випадку, коли процедура реструктуризації є успішною – заява про порушення провадження у справі про банкрутство буде відхилена. Якщо вона є неуспішною, заява про порушення провадження у справі про банкрутство буде розглянута, а план реструктуризації може бути базисом для роботи ради кредиторів та арбітражного керуючого. Тому не можна вважати ці три місяці втраченим часом.

Міф №5 – Неєфективність рішень досудової санації Київським апеляційним господарським судом (може призвести до корупції і як такий є неприйнятним)

Насправді, незрозуміло чому автори цієї тези вважають корупцію більш ймовірною в Київському апеляційному господарському суді, а не на рівні місцевих господарських судів. Концентрація справ в одному місці сприяє кращій ефективності санації та послідовності при прийнятті рішень. Виконання

цього положення у випадках процедури реструктуризації, передбаченої проектом закону, є важливим для відновлення звичайних практик кредитування.

Міф №6 – Побоювання щодо тимчасового характеру закону

Виникають зауваження до авторів з приводу тимчасового характеру закону, який має діяти протягом трьох років. Що у тимчасових законах не можуть пропонуватися зміни до законів України, що діють на постійній основі (наприклад, стосовно іпотек, реєстрації, обтяжень і банкрутства).

Насправді, іноземний досвід доводить, що аналогічні закони, зазвичай приймалися на період до трьох років. Тимчасовий характер закону розрахований на вирішення специфічних обставин кризи та заохочує сторони до його застосування протягом терміну дії. Інакше сторони не отримують переваг.

Якщо закон буде діяти на постійній основі, у сторін не буде жодних стимулів його застосовувати і цілі прискореного відновлення економіки не будуть досягнуті.

Оскільки закон є “спеціальним”, для запобігання двозначності, у ньому ж можуть пропонуватися зміни до інших законів, що діють на постійній основі, якщо останні містять суперечливі положення.

Міф №7 – У законі не передбачено, яка заборгованість суб’єкта господарювання підлягає фінансовій реструктуризації

Будь-яка. Дійсно, у законі чітко не визначається, які борги мають бути реструктуризовані, однак це пояснюється тим, що в залежності від кожного конкретного випадку, заборгованість буде відрізнятися. Тим не менш, законом чітко зазначено, що заборгованість, яка підлягає реструктуризації, обов’язково включає заборгованість перед “залученими кредиторами”, якими є фінансові установи та кредитори боржника (хоча б один із кредиторів).

Міф №8 – Законопроект №3555 плутають із законом про реструктуризацію зобов’язань фізичних осіб за кредитами в іноземній валюті

Законопроекти «Про фінансову реструктуризацію» і «Про реструктуризацію зобов’язань громадян України за кредитами в іноземній валюті, отриманих на придбання єдиного житла (іпотечні кредити)» (№4004) не є альтернативними, та регулюють абсолютно різні сфери.

Законопроект «Про фінансову реструктуризацію» передбачає добровільну реструктуризацію боргів не фізичних осіб, а працюючого бізнесу.

Міф №9 – Законопроект суперечить нормам ряду інших законопроектів:

– №2506а «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» (статус – 08.10.16 року прийнятий в першому читанні)

– №2507а «Про виконавче провадження» (статус – 08.10.16 року прийнятий в першому читанні)

– №2508а Про внесення зміни до Податкового кодексу України (щодо приватних виконавців) (статус – зареєстровано, очікує розгляду)

Це не відповідає дійсності. Процедурно будь який законопроект проходить експертизу ГНЕУ (Головне експертне управління), яке не виявило таких суперечностей.

Закон про реструктуризацію розроблявся за технічної допомоги ЄБРР і Світового банку, а також за участю НБУ та Мінфіну.

Подібні закони були прийняті у країнах, що постраждали від Азійської фінансової кризи кінця 90-х (наприклад, в Індонезії, Малайзії, Південній Кореї і Таїланді), а також у Туреччині після фінансової кризи в цій країні 2001-2003 рр. Подібні закони також були прийняті у Хорватії, Чорногорії, Сербії та ін. Прийняття законів значно сприяли вирішенню питання, пов'язаного з непрацюючими кредитами та відновленням банківського і корпоративного секторів.

Сподіваюсь, законопроект на прийняття якого чекають і представники бізнесу, і банківські установи буде проголосовано вже 17 березня на черговому засіданні Верховної Ради України (<http://minfin.com.ua/blogs/Demchak/92096/>). – 2016. – 16.03).

***

Блог на сайті: Компанії, банківские счета, сделки, налоги
Про автора: Interlegal, Олег Щербак

Контрольовані неконтрольовані операції

В статье отмечается противоречие, обнаружившееся в налоговом законодательстве Украины, что может повлечь неблагоприятные последствия для бизнеса. Актуальность информации не вызывает сомнений, но ситуация смягчается тем, что по результатам деятельности за 2015 год финансовые санкции к налогоплательщикам не применяются.

У 2016 р. підприємства, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, потрапили у ситуацію, коли їхні операції, що не мають ознак контрольованості, раптом набули їх. Мова йде про наслідки змін до податкового законодавства ще початку 2015 р.

Так, законом України від 28.12.2014 р. №71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» розд. III «Податок на прибуток підприємств», викладений у новій редакції (набрав чинності з 01.01.2015 р.). Зокрема, цим законом визначена нова редакція п. 140.5 Податкового кодексу щодо випадків збільшення фінансового результату податкового (звітного) періоду.

Так, у пп. 140.5.4. Податкового кодексу України зазначено, що збільшення фінансового результату податкового (звітного) періоду відбувається на суму 30% від вартості товарів, у тому числі необоротних активів, робіт та послуг (крім зазначених у п. 140.2 та у пп. 140.5.5 цього пункту та операцій, які визнані контрольованими, відповідно до ст. 39 цього Кодексу), придбаних, зокрема у нерезидентів (в тому числі нерезидентів-пов'язаних осіб), що зареєстровані у державах (на територіях), зазначених у пп. 39.2.1.2 п. 39.2 ст. 39 цього Кодексу. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 р. №977-р затверджено

Перелік таких держав (територій).

У цьому ж підпункті вказано, що його вимоги можуть не застосовуватися платником податку, якщо операція є контрольованою та сума таких витрат відповідає рівню звичайних цін, що обґрунтовано у звіті про контрольовані операції та відповідній документації, що подаються відповідно до ст. 39 цього

Кодексу; або операція не є контрольованою та сума таких витрат підтверджується платником податків за правилами звичайних цін, відповідно до процедури, встановленої ст. 39 цього Кодексу, але без подання звіту.

Згідно з пп. 14.1.71. Податкового кодексу України, звичайна ціна – це ціна товарів (робіт, послуг), визначена сторонами договору, якщо інше не встановлено цим Кодексом. Якщо не доведено зворотне, вважається, що така звичайна ціна відповідає рівню ринкових цін.

Це визначення не поширюється на операції, які визнаються контрольованими, відповідно до ст. 39 цього Кодексу.

Отже маємо взаємовиключні податкові норми: поняття звичайних цін не застосовується до ст. 39 Податкового кодексу України та, одночасно, процедура зі ст. 39 Податкового кодексу застосовується до підтвердження звичайних цін.

На додаток, платник податків, за наявності операції з нерезидентом (територією), зазначених у пп. 39.2.1.2 п. 39.2 ст. 39 Податкового кодексу України (та за відсутності ознак контрольованості), повинен визначитись, яким чином використати процедуру зі ст. 39 Податкового кодексу до правил визначення звичайних цін.

Тут платник податків має вирішити проблему застосування одного з наведених у п. 39.3 Податкового кодексу України методів встановлення відповідності умов своєї операції принципу «витягнутої руки». Це буде складною задачею, оскільки його операція не є контрольованою, а використання, скажімо, методу «порівняльної неконтрольованої ціни» стане неможливим. Застосування вказаних методів потребує від платника податків багато ресурсів – підготування документації з трансфертного ціноутворення.

Таким чином, зазначена проблема є актуальною, з огляду на можливість податковим органом, за умови не підтвердження платником податків рівня звичайних цін (на думку податкової), самостійно відкоригувати фінансовий результат податкового (звітного) періоду.

Одночасно слід зазначити, що у поточному році, відповідно до п. 31. розд. XX перехідних положень Податкового кодексу України, за наслідками діяльності у 2015 р., штрафні (фінансові) санкції до платників податку на прибуток підприємств за порушення порядку обчислення, правильності заповнення податкових декларацій з податку на прибуток підприємств та повноти його сплати не застосовуються. Варто лише сподіватись на роз'яснення Державної фіскальної служби з цього питання та на подальшу судову практику(<http://www.interlegal.com.ua/corporate/?p=2135#more-2135>). – 2016. – 17.03).

Блог на сайті: LB.ua

Про автора: Володимир Пилипенко, представитель України в Венеціанській комісії, кандидат юридических наук

Креативність поза межами логіки: Як КСУ розтлумачив поняття «наступна чергова сесія»

18 березня 2016 року було оприлюднено рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положення «на наступній черговій сесії Верховної Ради України». Причиною появи такого подання стало те, що парламент України попередньо схвалив проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» (реєстр. № 2217), на своїй другій сесії, але остаточного рішення щодо нього не прийняв протягом наступної чергової сесії, тобто третьої, як того вимагає ст. 155 Конституції України.

Після оприлюднення рішення Конституційного Суду у цій справі всі сподівання на професійність, незалежність та врешті-решт здоровий глузд суддів єдиного органу конституційної юрисдикції помножились на нуль – оскільки такого «креативного» тлумачення положень Основного Закону важко було очікувати.

На думку суддів Конституційного Суду України, які «застосували» системний, логічний і цільовий спосіб тлумачення «Верховна Рада України може передбачити в Регламенті Верховної Ради України можливість прийняття законопроекту про внесення змін до Конституції України як закону на пізнійшій черговій сесії Верховної Ради України». Простіше кажучи, голосувати за проект закону про внесення змін до Конституції України можна на будь-якій черговій сесії ВРУ, яка має місце пізніше за часом після тієї сесії, на якій відбулось його попереднє схвалення. Тобто наступна чергова сесія після другої – це не третя, як вважалось донедавна, а, можливо, четверта, або й дев'ята, як вже вийде, головне, щоб вона відбулась пізніше у часі.

Такі висновки Конституційного Суду України, аж ніяк не ґрунтуються на системному, логічному та цільовому способах тлумачення норм Основного Закону.

Адже в Конституції України поняття «наступний» застосовується не лише в ст. 155, приписи якої і стали предметом тлумачення, але і в інших нормах. Наприклад, у ст. 96 Основного Закону передбачено, що «Кабінет Міністрів України не пізніше 15 вересня кожного року подає до Верховної Ради України проект закону про Державний бюджет України на наступний рік». Переслідуючи таку логіку суддів Конституційного Суду України можна зробити висновок, що Кабінет Міністрів України може 15 вересня 2016 року подати на розгляд Верховної Ради України проект закону про Державний бюджет не на 2017 рік, а на 2018 рік, оскільки цей рік також, цілком справедливо, буде вважатися пізнішим у часі, по відношенню до 15 вересня 2016 року.

В контексті понять системності і послідовності, варто зазначити, що усі процесуальні кодекси України вимагають від судів загальної юрисдикції

дотримуватися принципу єдності судової практики, оскільки ухвалювати за аналогічних обставин різні рішення – недопустимо і несправедливо. Шкода, що такого принципу не передбачено в Законі України «Про Конституційний Суд України». Адже норми Основного Закону, щодо яких цей Суд дав тлумачення у своєму рішенні від 15.03.2016 у справі № 1-21/2016 вже досліджувались ним раніше і його висновки були абсолютні інші, а саме у рішенні від 17 жовтня 2002 року у справі №1-6/2002 Конституційний Суд України зазначив, що «питання про внесення змін до Конституції України має бути розглянуте і вирішене на двох чергових сесіях Верховної Ради України послідовно». Таким чином, у 2002 році судді Конституційного Суду України вважали, що проект про внесення змін до Основного Закону має бути ухвалений на наступній саме за номером сесії ВРУ.

У своєму рішенні щодо тлумачення поняття «наступна чергова сесія», яке міститься у ст. 155 Основного Закону, Конституційний Суд України зробив ще один висновок, про який його і не питали – пояснив і зміст ст. 158, відповідно до якої «законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту».

Конституційний Суд з цього приводу зазначив таке: «якщо законопроект про внесення змін до Конституції України був попередньо схвалений більшістю від конституційного складу Верховної Ради України, але не розглядався Верховною Радою України на її черговій сесії, то на нього не поширюється вказане положення ст. 158 Основного Закону України». Із такого пояснення вбачається, що включення законопроекту про внесення змін до Конституції України до порядку денного сесії ВРУ, прийняття постанови про направлення його до Конституційного Суду України для отримання висновку, попереднє схвалення законопроекту після повернення його із таким висновком – це все не розгляд законопроекту. Розглядом вважається лише остання стадія – винесення його на остаточне голосування після попереднього схвалення.

Таке пояснення виглядає вкрай дивним, адже ні в кого не викликає сумнівів, що до розгляду законопроекту включається і етап його прийняття за основу, і етап голосування за нього в цілому як закону. Аналогічна ситуація мала б бути і з проектом закону про внесення змін до Конституції України...мала б бути, проте Конституційний Суд, застосовуючи лише йому відомі методи тлумачення, вирішив по-іншому.

І на завершення варто зазначити, що такі рішення Конституційного Суду України свідчать лише про одне – в Україні немає незалежної судової гілки влади, яка здатна самостійно приймати рішення, керуючись при цьому принципом верхованства права і духом закону. «Платон мій друг, однак істина дорожча», на жаль, не про суддів Конституційного Суду України, які підтримали рішення у справі про офіційне тлумачення поняття «наступна чергова сесія»

(http://blogs.lb.ua/volodymyr_pylypenko/330888_kreativnist_poza_mezhami_logiki_yak.html). – 2016. – 22.03).

Блог на сайті: UBR.ua

Про автора: Мищенко Сергей

Европа недовольна проектом закона о спецконфискации

В любой развитой стране, если возникает необходимость ужесточить какую-то часть уголовного законодательства, то авторы новаций должны параллельно заложить в проект изменений основы защиты добропорядочных граждан.

Когда в прессе писали, что законопроект № 4057, предполагающий изменения в уголовное законодательство для конфискации ценностей и доходов до приговора суда, мягко говоря, мало соответствует европейским представлениям о праве, то авторы проекта не уделили этому должного внимания. Теперь проект раскритиковала уже сама Европа, после того, как парламент принял его в первом чтении, а значит появился риск того, что его так и проголосуют и введут в силу.

«Проект 4057 о конфискации не содержит достаточных гарантий защиты права собственности, которое соответствовало бы стандартам ЕС.

Он, скорее, может восприниматься как поспешный шаг к внедрению более жестких и интрузивных инструментов, которые не предусматривают... необходимой защиты права на честный суд, защиты прав собственности и необходимой повышенной стабильности отношений собственности», – заявили в дипмиссии ЕС.

Дело в том, что в любой развитой стране, если возникает необходимость ужесточить какую-то часть уголовного законодательства, то авторы новаций должны параллельно заложить в проект изменений основы защиты добропорядочных граждан. Вообще, суровое уголовное законодательство хорошо работает только там, где высокий уровень правосудия и низкий – коррупции. А в законопроекте № 4057 никаких гарантий нет. И нет никаких предохранителей, которые защитят от применения такой конфискации ко всем неудобным, направо и налево. Это, собственно, достаточно предсказуемо не понравилось европейцам. Кроме того, в дипмиссии напомнили, что парламент не так уж давно уже утвердил другие законопроекты о конфискации (2540а, 2541а, 3040). И эти проекты был оценены Европой иначе, со знаком плюс, как «продвижение к правильному балансу» и часть тех обязательств Украины, которые она взяла на себя в рамках плана действий по визовой либерализации.

Новый же законопроект рискует разрушить не только правовой баланс, но отодвинуть нас от изменений в визовых отношениях с ЕС. Хотя какое это имеет значение для таких профессиональных популистов, как авторы проекта № 4057? Ни Татьяна Черновол, ни Борислав Береза никогда не стеснялись зарабатывать электоральные баллы на радикальных идеях, не задумываясь о последствиях. Надеюсь, что хотя бы этот сдержанный, но однозначный отклик дипмиссии ЕС заставит задуматься если не самих авторов, то хотя бы остальных депутатов и во втором чтении проект как минимум отправят на доработку. А еще лучше – забудут вовсе. (<http://blog.ubr.ua/pravo/evropa-nedovolna-proektom-zakona-o-speckonfiskacii-13353>). – 2016. – 29.03).

Блог на сайті: Власна справа

Про автора: Мирослава Муляр, юрист, член Общественного совета при НБУ

Реструктуризация валютных кредитов: решаем или затягиваем?

На протяжении достаточно долгого периода заемщики ожидают закона о реструктуризации валютных кредитов для окончательного завершения аферы массового валютного кредитования населения. За последние два года в Парламент было подано 19 соответствующих законопроектов. Наконец в феврале этого года Правительство подало на рассмотрение в Парламент собственный законопроект (регистрационный № 4004), разработанный при поддержке Независимой ассоциации банков Украины и призванный уменьшить долговое бремя для граждан, которые брали валютные кредиты на приобретение жилья.

Сами валютные заемщики и общественные организации, представляющие их интересы, негативно оценили законопроект от Кабмина, отмечая, что документ сможет решить проблемы очень ограниченного круга заемщиков. Для большинства же из них закон в таком виде скорее станет удавкой из-за предусмотренного документом снятия моратория на взыскание имущества, которое является обеспечением по валютным кредитам.

Такие беспокойства является небезосновательными по следующим причинам.

Во-первых, весьма сомнительно и необоснованно выглядит предложенный законопроектом принцип ранжирования заемщиков по площади залогового жилья при реструктуризации, не принимая во внимание их платежеспособность. К примеру, если площадь жилья превышает 60 кв. м, то законопроектом предусматривается списание только 25% валютного долга (при условии отсутствия задолженности на 1 января 2014 г.), при этом во внимание не берутся доходы заемщика и количество проживающих в квартире человек. Не вызывает сомнения, что такая реструктуризация не уменьшит проблемную задолженность по валютным ипотечным кредитам. Ведь удельный вес гривневого платежа за кредит в иностранной валюте в средней заработной плате заемщика за последние 9 лет вырос в 4 раза – с 35% до 172%, поэтому обслуживание кредита для большинства заемщиков невозможно при таком незначительном списании долга. Следует отметить, что вопрос оценки платежеспособности заемщика является важнейшим при реструктуризации кредитов в развитых странах. Однако, авторы законопроекта не учли этот опыт. Для аргументации принятия положений документа отсутствует даже общий анализ платежеспособности граждан после неоднократной девальвации национальной валюты. Кстати, в соседней Польше сейчас также широко обсуждается законопроект «О справедливом валютном курсе» по конвертации валютных кредитов, подготовленный Президентом. Важно учесть их наработки: документ не предусматривает разделение заемщиков по «социальному» признаку и распространяется в равной степени на всех заемщиков-потребителей. Также законопроектом предлагается восстановить равенство условий кредитования

заемщиков по кредитам в иностранной и местной валюте – привести состояние валютного заемщика к условиям заемщика в местной валюте на момент заключения договора валютного кредита с соответствующим перерасчетом уплаченных долговых обязательств.

Во-вторых, настораживает положение законопроекта о том, что финансовое учреждение имеет право отказать заемщику в прощении части долга в одностороннем порядке уже после «проведения реструктуризации» в случае задержания заемщиком оплаты по кредиту на 30 дней, что является неоправданно малым сроком в условиях экономического кризиса. В случае 30-дневной просрочки к заемщику применяется и дополнительная санкция – процентная ставка с фиксированной (10-12% годовых) меняется на плавающую на уровне украинского индекса ставок по депозитам физических лиц в гривне + 3 процента, рассчитанной на день проведения реструктуризации (24% годовых).

Кроме того, никто не отменял неустойку (штраф, пеня) в случае задержки оплаты по кредиту, которая предусмотрена действующим законодательством.

Таким образом, для заемщика после проведения реструктуризации финансовая нагрузка после реструктуризации не уменьшится, а, наоборот, в разы увеличится в случае 30-дневной просрочки по кредиту.

Следует отметить и то, что это положение законопроекта противоречит требованиям Закона Украины «О защите прав потребителей», согласно которому банк имеет право применять санкции к заемщику по потребительскому кредиту, обеспеченному ипотекой, только после 90-дневной просрочки по кредиту.

Кроме того, положения законопроекта противоречит требованиям ст. 22 Конституции Украины, согласно которой при принятии новых законов или внесении изменений в действующие законы не допускается сужение содержания и объема существующих прав и свобод граждан.

В-третьих, в документе прослеживается намерение вынести за пределы регулирования Закона Украины «О защите прав потребителей» правоотношения между гражданином-заемщиком по валютному кредиту и финансовым учреждением. Это осуществляется путем сознательной замены понятия «потребительский кредит», которыми по своей природе являются валютные кредиты на приобретение жилья, на понятие «ипотечный кредит», что затрудняет правоприменительную практику. Принимая во внимание то, что подавляющее большинство договоров в иностранной валюте было заключено с существенными нарушениями Закона Украины «О защите прав потребителей», а также учитывая некоторые последние судебные решения в пользу потребителей-заемщиков, этот ход авторов законопроекта, возможно, не является случайным. Лишение валютного заемщика права на защиту как потребителя серьезно ослабит позиции граждан в отношениях с финансовыми учреждениями.

В-четвертых, согласно документу, при реструктуризации договора кредита процентная ставка остается на уровне, который указан в договоре валютного кредита только на три года. После трехлетнего срока устанавливается плавающая (рыночная) процентная ставка. Очевидно, авторы документа предусматривают, что трехлетний период является достаточным для полной

уплаты долга по кредиту. Однако без осуществления оценки доходов граждан невозможно оценить их способность вернуть кредит за три года.

В-пятых, в условиях массовой неплатежеспособности должников законопроект не предусматривает альтернативы для заемщика, если у него нет средств обслуживать кредит, передать в собственность банка ипотеку в обмен на полное прекращение долгового обязательства («ключи на стол»). Эта альтернатива длительное время широко обсуждалась между представителями заемщиков и банковскими учреждениями и даже достигались определенные компромиссы: такая возможность предусматривалась Меморандумом относительно урегулирования вопроса реструктуризации потребительских кредитов в иностранной валюте в 2015 году. Следует напомнить, что в Украине отсутствует институт ипотеки в классическом виде, когда требования кредитора ограничиваются предметом ипотеки, отсутствует и институт банкротства физических лиц.

Согласно ст. 47 Закона Украины «Об ипотеке», даже если у заемщика будет отчуждено ипотечную квартиру в пользу кредитора, долговые обязательства заемщика не прекращаются, если сумма, полученная после реализации предмета ипотеки, будет меньше суммы остатка по кредиту. При этом во всех странах со значительной историей ипотеки требования кредитора в любом случае ограничиваются только предметом ипотеки. Ипотека же в украинском варианте побуждает кредитодателя к безответственному кредитованию, у него отсутствуют стимулы рассчитывать свои риски. Все риски, как валютные, так и обесценивания предмета залога, несет физическое лицо – потребитель.

Снова вспомним наработки соседней Польши: там сейчас предлагается вариант для заемщика в счет прекращения всех долговых обязательств передать в собственность финансового учреждения предмет ипотеки в случаях, когда заемщик не получает доходы в иностранной валюте, ежемесячная оплата кредита превышает 20% дохода заемщика, сумма кредита в местной валюте увеличилась на 30% от суммы на момент получения кредита.

В-шестых, фактически не решая проблему чрезмерной долговой нагрузки большинства заемщиков, законопроект предусматривает отмену моратория на взыскание жилья, являющегося обеспечением по кредитам в иностранной валюте. Таким образом, документ демонстрирует безусловный приоритет отстаивания интересов финансовых учреждений и дискриминацию прав и интересов граждан.

Следует отметить, что в 80-х годах в Австралии едва ли не впервые в истории потребительского кредитования ряд банков практиковали валютное кредитование населения, что, естественно, привело к страданиям граждан, противостояниям и позднее к осуждению безответственного кредитования. До сегодняшнего дня в Австралии валютное кредитование населения считают позорным эпизодом в истории банковской системы этой страны. Крайне важно скорейшее решение социальной проблемы задолженности по валютным кредитам населения на приобретение жилья в Украине. К сожалению, подготовленный Кабмином законопроект эту миссию не выполнит, предложенная реструктуризации не решит проблему массовой неплатежеспособности должников-граждан, оказавшихся в сложном положении

из-за безответственных действий государства и банковских учреждений
(<http://vlasnasprava.ua/restrukturizatsiya-valyutny-h-kreditov-reshaem-ili-zatyagivaem/>). – 2016. – 16.03).